

dēcolonize hellás

GINA ATHENA ULYSSE

**ΚΑΛΕΣΜΑ
ΓΙΑ ΡΑΣΑΝΜΠΛΑΖ:
ΜΑΥΡΑ ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΑ
ΜΕΛΛΟΝΤΑ ΚΑΙ
ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ**

**ΚΑΛΕΣΜΑ ΓΙΑ ΡΑΣΑΝΜΠΛΑΖ:
ΜΑΥΡΑ ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΛΛΟΝΤΑ
ΚΑΙ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ**

GINA ATHENA ULYSSE

**ΚΑΛΕΣΜΑ
ΓΙΑ ΡΑΣΑΝΜΠΛΑΖ:
ΜΑΥΡΑ ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΛΛΟΝΤΑ
ΚΑΙ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΠΑΠΑΗΛΙΑ**

**ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΠΟΥΛΙΟΣ**

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 7** **ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΠΑΠΑΗΛΙΑ**
Για μια μεθοδολογία του αφήματος:
Μια συζήτηση με την Gina Athena Ulysse
περί ρασανμπλάζ
- 35** **GINA ATHENA ULYSSE**
Το άλφα και το ωμέγα της επιστολής:
Ένας ηχητικός στοχασμός για την ελευθερία
- 49** **GINA ATHENA ULYSSE**
Αβανγκάρντ ρασανμπλάζ
(Ένας στοχασμός για το ΡÒΤΟΠΡΕΝΣ)
- 60** Βιογραφικά

Πηνελόπη Παπαηλία

ΓΙΑ ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΦΗΜΑΤΟΣ: ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΓΙΝΑ ΑΘΗΝΑ ULYSSE ΠΕΡΙ ΡΑΣΑΝΜΠΛΑΖ

Ένα αγέρωχο φοινικόδεντρο διακοσμημένο εκατέρωθεν με κανόνια και σημαίες. Μια ρωγμή στον τοίχο από τον σεισμό του 2010 μοιάζει να διαγράφει μια ολόκληρη μνήμη, τη μνήμη της Επανάστασης. Έχουμε συνδεθεί μέσω Zoom και αυτή είναι η εικόνα που βλέπουμε, μια φωτογραφία της τοιχογραφίας που βρίσκεται στον ναό της οικογένειάς της στο Πορτ-ο-Πρενς. Από το βάθος αρχίζει να ακούγεται ένας ύμνος των βουντού, τραγουδισμένος στην κρεολή γλώσσα της Αϊτής. Κάποια δευτερόλεπτα αργότερα, η Gina Athena Ulysse εμφανίζεται στο σκηνικό φορώντας ακουστικά· έχει συνδεθεί μαζί μας από το σπίτι της στην Καλιφόρνια.

Είναι 4 Νοεμβρίου του 2021, πρώτη μέρα του συμποσίου *Για την απο-αποικιοποίηση της Hellas: Αυτοκρατορικά παρελθόντα, αμφισβητούμενα παρόντα, χειραφετημένα μέλλοντα (1821-2021)*. Βρισκόμαστε στη μεταβιομηχανική περιοχή του Βοτανικού, στο δυτικό άκρο του Δήμου της Αθήνας. Η είσοδος στο πρώην υφαντήριο και νυν χώρο σύγχρονης τέχνης και πολιτισμού γίνεται μόνο με την επίδειξη πιστοποιητικών εμβολιασμού κατά του Covid-19. Ένα μικρό, μασκοφορεμένο ακροατήριο παρακολουθεί την περφόρμανς της Ulysse. Άλλες και άλλοι θα δουν την περφόρμανς «Το άλφα και το ωμέγα της επιστολής: Ένας στοχασμός για την ελευθερία» από τη ζωντανή αναμετάδοση στο YouTube.¹

¹ Η περφόρμανς έχει βιντεοσκοπηθεί και αρχειοθετηθεί στο κανάλι της πρωτοβουλίας

Η Αϊτινοαμερικανίδα φεμινίστρια, ανθρωπολόγος, καλλιτέχνηδα και ακαδημαϊκός Gina Athena Ulysse δίδασκε για χρόνια στο Τμήμα Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Wesleyan, προτού αναλάβει τη θέση της καθηγήτριας φεμινιστικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Σάντα Κρουζ το 2020. Η περφόρμανς της, η οποία μεταφράστηκε στα ελληνικά και περιλαμβάνεται στον παρόντα τόμο, έχει τη λογική του ρεμίζ. Αναμειγνύει την επιστολή που έστειλε στους Έλληνες επαναστάτες ο Jean-Pierre Boyer, εξέχουσα φυσιογνωμία της Αιτινής Επανάστασης και Πρόεδρος της Αιτής από το 1818 ως το 1843, με ένα πλούσιο ηχητικό αρχείο που περιλαμβάνει: ύμνους των βουντού, παραθέματα από ιστορικά έργα Αιτινών συγγραφέων, σύγχρονη ριζοσπαστική μαύρη και φεμινιστική σκέψη, αρχαιακά έγγραφα από το δουλεμπόριο, ακόμα και στίχους από την ποπ επιτυχία «Freedom! '90» του Βρετανοκύπριου τραγουδιστή George Michael.

Η σύντομη και καθηλωτική παρέμβαση της Ulysse ανήκει στην κατηγορία των ρασανμπλάζ.² Το ρασανμπλάζ έχει τις ρίζες του στην αίτινή κρεολή γλώσσα και συνιστά μέθοδο πνευματικής εγρήγορσης, πολυμεσικής τέχνης και φεμινιστικής εθνογραφίας με πάθος για τις αρχαιακές λεπτομέρειες, πρακτική που η ίδια διαμορφώνει εδώ και δύο δεκαετίες. Γνώρισα για πρώτη φορά την Ulysse σε ένα σημαντικό σταυροδρόμι αυτής της διαδρομής, όταν ήμασταν κι οι δύο μεταπτυχιακές φοιτήτριες πολιτισμικής

décoloniize hellás στο YouTube: https://www.youtube.com/channel/UCn1oHOHQ_SgyT3w0Reidwmg. Εκεί υπάρχουν και τα βίντεο από τις υπόλοιπες συζητήσεις που έγιναν στο τετραήμερο συμπόσιο (4-7 Νοεμβρίου 2021).

- 2 Rasanblaj: συνάρθρωση, συγκέντρωση, εγγραφή, ανασύνταξη (ιδεών, πραγμάτων, ανθρώπων, πνευμάτων). Για παράδειγμα, «*fé yon rasanblaj*» σημαίνει *κάνω μια μάζωξη, μια τελετή, μια διαμαρτυρία*. Βλ. Ulysse, Gina Athena (2015). «Introduction», στο ειδικό τεύχος *Caribbean Rasanblaj, e-misferica* 12 (1&2). Νέα Υόρκη: Hemispheric Institute for Performance and Politics, προσβάσιμο στο: <https://hemisphericinstitute.org/en/emisferica-12-1-caribbean-rasanblaj.html> [Σ.τ.Μ.: Η μεταγραφή του rasanblaj στα ελληνικά θα ήταν μάλλον πιο δόκιμη ως «ρασμπλάζ», θεωρώντας ευλόγως πως το «ν» απορροφάται από το πιο ισχυρό (γραμματικά και φωνολογικά) «μπ». Προτιμήσαμε, ωστόσο, να αντισταθούμε σ' αυτή την ισχύ και, παρεκκλίνοντας από τον γραμματικό κανόνα, θεωρήσαμε πως το «ν» έχει κι αυτό τη σημασία του, ιδίως σε μια μέθοδο που δεν αφήνει τίποτα πίσω («Όταν κάνεις ρασανμπλάζ, θα πρέπει να συλλέγεις ΤΑ ΠΑΝΤΑ», σ. 55 του παρόντος τόμου). Άλλωστε, σε άλλο κείμενο, η Ulysse δίνει τις οδηγίες: «Αντισταθείτε στην παρόρμηση για μετάφραση, προφέρετέ το πρώτα. Σκεφτείτε τον ήχο συνειδητά. Αφήστε την αψίδα του *r* να ρολάρει πάνω στο *ah*, το οποίο αυτομάτως πιέζει τη γλώσσα προς τα κάτω· επιπρέψτε τον συριγμό στο *s* να σωρευτεί στα μπροστινά σας δόντια ώστε να κάνει το σαγόνι να πέσει για να προφέρει τον ήχο του *an*, ενώ τα χείλη χωρίς να πλαταγίζουν ωθούν το *bl*, το οποίο περιβάλλει, ξανά, το πιεσμένο *ah*, ολοκληρώνοντας με το *j*. Παίξτε με το περίγραμμα της λέξης. Αντιληφθείτε την αίσθηση που έχει στο στόμα σας. Στην αίτινή κρεολή. 3 συλλαβές: Ra-San-Blaj». Gina Athena Ulysse, «Introduction», στο *Caribbean Rasanblaj*, ό.π.].

ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν, εκεί στο γύρισμα του αιώνα. Χρόνια αργότερα, όταν ήρθε η ώρα να διοργανώσουμε το συμπόσιό μας, μαζί με τα υπόλοιπα μέλη της κολεκτίβας *decolonize hellás*,³ το πρώτο πράγμα που ήρθε στο μυαλό μου ήταν ότι ήθελα να καλέσω την Gina. Δεν ήταν μόνο η συμβολική σημασία της συμμετοχής μιας διανοούμενης της αίτινής διασποράς στο εγχείρημά μας εκείνο που μου γέννησε τη συγκεκριμένη επιθυμία. Ήταν και η πεποίθησή μου ότι η ιδιαίτερη μεθοδολογία και πρακτική της θα μπορούσαν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης, λόγω του τρόπου της να συνδυάζει και να υπερβαίνει τις κατηγορίες της τέχνης, του ακτιβισμού και της κοινωνικής έρευνας και λόγω της δυνατότητάς της να ανοίγει νέους ορίζοντες προς τον (κοινό μας) σκοπό της αποικιοποίησης της γνώσης.

Έτσι, όταν το συμπόσιο ολοκληρώθηκε, κρατήσαμε αυτό το έναυσμα και αρχίσαμε να σχεδιάζουμε τον μικρό τόμο που κρατάτε στα χέρια σας. Εδώ, το κείμενο εκείνης της περφόρμανς πλαισιώνεται από μια σχολιασμένη εκδοχή του δοκιμίου «Αβανγκάρντ ρασανμπλάζ (Ένας στοχασμός για το ΡΟΤΟΠΡΕΝΣ)», και επιπροσθέτως από την παρούσα εισαγωγική συζήτηση μαζί της. Ήταν μια σπουδαία ευκαιρία στην προσπάθειά μας να διευρύνουμε την πρόσβαση του ελληνικού αναγνωστικού κοινού στη σύγχρονη ριζοσπαστική μαύρη σκέψη και τέχνη, και ειδικότερα, στις γενεαλογίες της Καραϊβικής.

Οι εκτενείς υποσημειώσεις πιθανώς θα καταδείξουν στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό τα πολλά γνωσιακά κενά που υπάρχουν, κενά τα οποία θα πρέπει να μας κάνουν να αναλογιστούμε πόσο λευκός, ευρωκεντρικός και αρσενικός είναι ο λογοτεχνικός, ιστορικός και ανθρωπολογικός κανόνας, συμπεριλαμβάνοντας φυσικά και τον κανόνα που διατρέχει τις αριστερές και μαρξιστικές παραδόσεις. Είμαστε έτσι ιδιαίτερα χαρούμενες που ο παρών τόμος προσθέτει τη δημιουργική και κριτική φωνή της Ulysse σε ένα μικρό αλλά σταδιακά αυξανόμενο αριθμό έργων από τη φεμινιστική κοινωνική έρευνα και τη λογοτεχνία της μαύρης διασποράς, που έχουν πρόσφατα μεταφραστεί στα ελληνικά.⁴

³ Βλ. <https://decolonizehellas.org/>

⁴ Μεταξύ άλλων: Hartman, Saidiya (2020). *Η Αφροδίτη σε δύο πράξεις*, μτφρ.: Αλέξης Ιωαννίδης – Γιώργος Προδρόμου. Αθήνα: Τοποβόρος· Hurston, Zora Neale (2021). *Barracoon: Η ιστορία του τελευταίου σκλάβου*, μτφρ.: Αντώνης Καλοκύρης. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος· Davis, Angela (2018). *Φεμινισμός της κατάργησης, θεωρίες και πρακτικές του καιρού μας*, μτφρ.: Μιχάλης Λαλιώτης. Αθήνα: Νήσος, 2018· Mohanty, Chandra Talpade (2021). *Φε-*

Ακολουθεί, λοιπόν, μια σύντομη εισαγωγή στον τόμο, η οποία επικεντρώνεται στη συζήτηση που είχα με την Ulysse τον Αύγουστο του 2022 μέσω τηλεδιάσκεψης – με την όλη συνδιαμόρφωση που έγινε στις ανταλλαγές e-mail που ακολούθησαν.

Η Ελληνική Επανάσταση σε διατλαντικό, αποαποικιακό και απελευθερωτικό πλαίσιο

Εφόσον το συμπόσιό μας *Για την αποαποικιοποίηση της Hellas* έγινε το 2021 και συνέπεσε με τη συμπλήρωση διακοσίων χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση, θελήσαμε να αναγνωρίσουμε τη σημασία που είχε για την παγκόσμια ιστορία η Αϊτινή Επανάσταση του 1804, μια επανάσταση η οποία κατέργησε τη δουλεία διά παντός και εκδίωξε από το νησί όχι μόνο τους Γάλλους, αλλά και τους Βρετανούς και Ισπανούς αποικιοκράτες. Έτσι, εκτός από την περφόρμανς της Ulysse, συμπεριλάβαμε και μια συζήτηση πάνω στο ζήτημα «Αποικιακότητα, φυλή και επανάσταση», όπου το σημείο εστίασης ήταν η Αϊτινή Επανάσταση.⁵

Βάσει της επικρατούσας ευρωκεντρικής σκέψης, η Ελληνική Επανάσταση παρουσιάζεται σήμερα στα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας ως απότοκο της Γαλλικής και της Αμερικανικής Επανάστασης, βασιμμένη στα ιδανικά του λευκού ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, του αστικού φιλελευθερισμού και του καπιταλισμού. Η σχεδόν πλήρης απουσία της Αϊτινής Επανάστασης από τη συζήτηση δεν αποτελεί ιδιαίτερη έκπληξη. Όπως έχει παρατηρήσει ο ανθρωπολόγος Michel-Rolph Trouillot στο βιβλίο του *Silencing the Past: Power and the Production of History* (*Αποσιωπώντας το παρελθόν: Εξουσία και παραγωγή της Ιστορίας*),⁶ η Αϊτινή Επανάσταση έχει με τον χρόνο καταστεί «αδιανόητη», πράγματι ένα «μη συμβάν», στο πλαίσιο των δυτικών αφηγημάτων των επαναστάσεων της ευρωπαϊκής

μινισμός χωρίς σύνορα: Αποαποικιοποίηση της θεωρίας και αλληλεγγύη στην πράξη, μτφρ.: Ελένη Μπούρου – Τίνα Στάικου. Αθήνα: Oposito· Butler, Octavia E. (2021). *Εξ αίματος*, μτφρ.: Γιώργος Μπαρουζής. Αθήνα: Αίολος· Parker, Pat (2021). *Αγάπη, δικαιοσύνη, ελευθερία*, μτφρ.: Νίκη Κωνσταντοπούλου. Αθήνα: Βακχικών.

5 Η συζήτηση «Coloniality, Race, and Revolution» έγινε στις 4 Νοεμβρίου 2021, σε συνεργασία με το Decolonizing Initiative του Πανεπιστημίου Brown, οργανώθηκε και συντονίστηκε από τον Βαγγέλη Καλότσο και τον Γιάννη Χαμηλάκη, και συμμετείχαν επίσης ο Σάκης Γκέκας, η Κωνσταντίνα Ζάνου και ο Anthony Bogues. Είναι κι αυτή διαθέσιμη στο κανάλι της πρωτοβουλίας στο YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=q-50esLMOKU>

6 Trouillot, Michel-Rolph (1995). *Silencing the Past: Power and the Production of History*. Βοστώνη: Beacon Press.

και «παγκόσμιας» ιστορίας. Έτσι, παρότι οι Αϊτινοί ήταν οι πρώτοι που, μέσω διπλωματικής αλληλογραφίας (μέσω, δηλαδή, της επιστολής του Boyer), χαιρέτισαν τους Έλληνες ως κυρίαρχους πολίτες, αυτό είναι κάτι που, στην καλύτερη περίπτωση, εμφανίζεται σήμερα ως υποσημείωση, ως ένα ανεξήγητο γεγονός το οποίο ίσως κληθούν να αποστηθίσουν μαθήτριες και μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, χωρίς ποτέ να χρειαστεί να διερωτηθούν πώς και γιατί συνέβη, πόσο μάλλον να βρουν σε αυτό μια πηγή έμπνευσης και κινητοποίησης.

Επίσης, το γεγονός ότι στον εορτασμό των διακοσίων ετών από την Ελληνική Επανάσταση, τον Μάρτιο του 2021, δόθηκε μια θέση στη ζώνη υψηλής τηλεθέασης στον Γάλλο Πρόεδρο Macron τονίζει με τον πιο απτό τρόπο την απουσία του μαύρου φιλελληνισμού από τις διαδικασίες, την έλλειψη ουσιαστικής αναγνώρισης αυτής της πρώτης χειρονομίας υποστήριξης και αλληλεγγύης από τη νεόκοπη και δοκιμαζόμενη Δημοκρατία της Αϊτής, μια χειρονομία η οποία σφραγίστηκε με την επιστολή του Boyer.⁷ Οι ανεπιβεβαίωτες φήμες για ένα βυθισμένο πλοίο γεμάτο ένοπλους Αϊτινούς εθελοντές και πολύτιμες ποσότητες καφέ προς μεταπώληση και υποστήριξη της ελληνικής υπόθεσης απλώς ενισχύουν τη φαντασματική συναισθηματικότητα που περιβάλλει τον ξεχασμένο μαύρο φιλελληνισμό.

Παράλληλα, η παρουσία του Macron στους ελληνικούς τηλεοπτικούς δέκτες, μια τόσο ιδιαίτερη μέρα, υπογράμμισε την ως διά μαγείας εξαφάνιση από τη δημόσια μνήμη των πεπραγμένων της γαλλικής αυτοκρατορίας της δουλείας, της βίας, της υφαρπαγής και της κυριαρχίας στο όνομα του εκπολιτισμού και της προόδου, όπως φυσικά και του ρόλου της σύγχρονης γαλλικής νεοαποικιοκρατίας στις πρώην γαλλικές αποικίες. Το εντυπωσιακό είναι ότι ο άλλος επίσημος καλεσμένος στους εορτασμούς των διακοσίων ετών από την Ελληνική Επανάσταση ήταν ο Βρετανός πρίγκιπας (ακόμα) Κάρολος, επιβεβαιώνοντας έτσι τη συμβολική επιλογή του ελληνικού έθνους-κράτους να τοποθετηθεί στη λευκή πλευρά της Ιστορίας και να γιορτάσει την ελευθερία παρέα με απογόνους πρώην ιδιοκτητών σκλάβων, αντί με απογόνους εξεγερμένων σκλάβων.

⁷ Το γεγονός ότι η Πρόεδρος Κατερίνα Σακελλαροπούλου έκανε ένα tweet με την επιστολή Boyer, αναφέροντας ότι η Αϊτή ήταν η «πρώτη [που] κατήργησε τη δουλεία» και «η πρώτη [που] αναγνώρισε την Ελληνική Επανάσταση» δεν συνιστά κάποια ουσιαστική πρόοδο στην αναγνώριση του μαύρου φιλελληνισμού. Βλ. ένα σχετικό δημοσίευμα στον ημερήσιο Τύπο: *Ναυτεμπορική*, 23 Μαρτίου 2021, προσβάσιμο στο: <https://www.naftemporiki.gr/society/244575/sakellaropoulou-gia-aiti-proti-katirgise-ti-douleia-proti-anagnorise-tin-elliniki-epanastasi/>

Και μπορεί οι κατασκευές της αρχαίας ελληνικής ιστορίας, πολιτικής και αισθητικής –ιστορικά στην υπηρεσία της λευκής υπεροχής– να ήταν ευρωπαϊκά προϊόντα, αυτό όμως δεν αθρώνει την ελληνική κοινωνία από τις συνέπειες της συγκεκριμένης κληρονομιάς. Η συναίνεση στους δυτικούς πολιτισμικούς λόγους που εκθειάζουν την αρχαία Ελλάδα είναι μέχρι και σήμερα σε πλήρη ισχύ, όπως είναι και η ταύτιση με τη λευκότητα, παρότι (ή ακριβώς επειδή) η δική μας λευκότητα εμπεριέχει μια κάποια αμφισημία (η οποία είναι ιδιαίτερα εμφανής στους Έλληνες μετανάστες σε εποικιστικά αποικιακά κράτη του αγγλοσαξονικού κόσμου).⁸ Κάτι τέτοιο φαίνεται από την αντίδραση που συναντά ένα πρόσφατο ρεύμα κριτικής στην επιστημονική γνώση της κλασικής αρχαιότητας, με το οποίο εισάγεται η προοπτική της φυλής, της εθνότητας και της διαθεματικότητας. Η σφοδρή απόρριψη ή, σε άλλες περιπτώσεις, η ηθελημένη αγνόηση της συζήτησης ως κάτι που δεν αφορά την Ελλάδα, μας υπενθυμίζουν την τύχη που είχαν παλιότερες κριτικές στις φυλετικές πολιτικές των σπουδών της αρχαιότητας, όπως, για παράδειγμα, το βιβλίο *Black Athena* του Martin Bernal, το οποίο παραμένει αμετάφραστο στα ελληνικά.⁹

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, τι θα σήμαινε να αμφισβητήσουμε την κυριαρχία της αντιμαυρότητας και του ευρωκεντρισμού βάζοντας στο επίκεντρο την ιστορία, την καλλιτεχνική έκφραση και την αντίσταση της Αϊτής ως εργαλεία για την αποαποικιοποίηση του ελληνικού παρελθόντος και παρόντος; Από την άποψη αυτή, η περφόρμανς της Ulysse ήταν, στην κυριολεξία, ένα keynote, συντονίζοντάς μας σε μια αντισυχνότητα.¹⁰

■ Ρασανμπλάζ, εθνογραφία και πνεύματα

Το ρασανμπλάζ της Ulysse αναφέρεται σε μια πράξη αναθύμησης και σύγκλισης, σε ένα κάλεσμα σε δράση και παρουσία, σε μια συμπαράθεση

8 Βλ. ενδεικτικά τη συζήτηση «Mediterranean Diasporas and Australian Settler Colonialism» που έγινε στις 6 Νοεμβρίου 2021, στο πλαίσιο του συμποσίου *Decolonizing Hellas*. Η συζήτηση οργανώθηκε και συντονίστηκε από τον Αντώνη Πιπερόγλου και την Πηνελόπη Παπαηλία, και συμμείχαν επίσης ο Matteo Dutto, ο Francesco Ricatti και η Zora Simic, Είναι προσβάσιμη στο κανάλι της πρωτοβουλίας στο YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=M6xKWp06w&list=PLQBrVH5UR8zJAZOOLtZmf0mxahpYXqUK&index=16>

9 Βλ. ενδεικτικά το άρθρο του δημοσιογράφου Τάκη Θεοδωρόπουλου, «Από τη Ρομιγί στον Περάλατα», *Καθημερινή*, 18 Ιουλίου 2021, προσβάσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/opinion/561438037/apo-ti-romigi-ston-peralta/>. Βλ. επίσης, Bernal, Martin (1987). *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization*, τ. 1. Νιου Τζέρσεϊ: Rutgers University Press.

10 Εκτός από μια κεντρική ομιλία (ή, στην προκειμένη περίπτωση, μια κεντρική περφόρμανς) σε ένα συνέδριο, συμπόσιο ή άλλη παρόμοια εκδήλωση, η λέξη «keynote» δείχνει επίσης τη νότα στην οποία στηρίζεται η τονική εξέλιξη μιας μουσικής σύνθεσης. (Σ.τ.Μ.)

ιδεών, ανθρώπων, πνευμάτων.¹¹ Όπως αναπτύσσεται στο έργο της, η επίκληση αυτή δεν ενεργοποιεί μόνο μια τομή ανάμεσα σε γλώσσες, ιστορικές περιόδους, γεωγραφίες, επιστημονικά πεδία ή στη διάκριση κοσμικού-πνευματικού, αλλά αποκαλύπτει επίσης τη βία και την εξουσία που είναι εγγενείς στην κατάτμηση εμπειριών, λόγων, πραγμάτων, συνδεμένων ιστοριών. Το ρασανμπλάζ είναι ένα πρότυπο φεμινιστικής και αποποικιακής πρακτικής, με ρίζες στη μαύρη αισθητική και, ειδικότερα, στην πνευματικότητα και την ιστορική εμπειρία της Αϊτής.

Στις περφόρμανς, στις δημοσιεύσεις και στα έργα της (που περιλαμβάνουν την εθνογραφία, τη δοκιμιακή και ποιητική γραφή και τις εικαστικές τέχνες), η Ulysse έχει μια ακατάβλητη ικανότητα να υπερβαίνει τους λόγους της κοινωνικής επιστήμης και της ιστορικής έρευνας τόσο στο ακαδημαϊκό πεδίο της ανθρωπολογίας όσο και στα διεπιστημονικά πεδία των Φεμινιστικών και Αϊτινών Σπουδών. Ταυτόχρονα, παρεμβαίνει αμφισβητώντας τα επίμονα και κακόβουλα στερεότυπα με τα οποία παρουσιάζεται η Αϊτή στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (η σύγχρονη Αϊτή ως μια χώρα φτωχή, με τραγική μοίρα, αλλά παρ' όλα αυτά ανθεκτική – ή και άλλα στερεότυπα σχετικά με την κουλτούρα των βουντού κτλ.).¹² Όπως συνειδητοποιήσαμε κι εμείς παρακολουθώντας την περφόρμανς της, συζητώντας μαζί της και προετοιμάζοντας τα κείμενα προς μετάφραση και δημοσίευση, η μορφή και η πρακτική του ρασανμπλάζ μπορούν να σπάσουν αυτούς τους περιορισμούς με πολλούς και διάφορους τρόπους.

Καταρχάς, το ρασανμπλάζ αντλεί έμπνευση από καλλιτεχνικές και διανοητικές παραδόσεις από την ευρύτερη μαύρη διασπορά, με έμφαση φυσικά στην Καραϊβική, για να δημιουργήσει ένα είδος λόγου που αρνείται τον επιβαλλόμενο από τη Δύση διαχωρισμό ανάμεσα στις ανθρωπιστικές επιστήμες και τις επιστήμες της τέχνης, ανάμεσα στην τέχνη και την ακαδημαϊκή γραφή. Το ρασανμπλάζ διαμορφώνει μια αισθητική που πηγάζει πέρα από τα σιωπηρά κριτήρια της λευκής ιστορίας της τέχνης, και δεν στοχεύει μόνο στο να περιγράψει τον κόσμο, αλλά και στο να τον αλλάξει. Δεν πρόκειται απλώς για ένα ασεμπλάζ κειμένων, εικόνων, ήχων και εν-

¹¹ Ulysse, Gina Athena (2017). «Why Rasanblaj? Why Now? New Salutations to the Four Cardinal Points in Haitian Studies», *Journal of Haitian Studies* 23 (2), Φθινόπωρο, σσ. 58-80.

¹² Βλ. συγκεκριμένα τις δύο συλλογές κειμένων της: Ulysse, Gina Athena (2015). *Why Haiti Needs New Narratives: A Post-Quake Chronicle*. Μίντλταουν, Κονέκτικατ: Wesleyan University Press. Ulysse, Gina Athena (2017). *Because When God Is Too Busy: Haiti, me & THE WORLD*, Μίντλταουν, Κονέκτικατ: Wesleyan University Press.

σώματης επιτέλεσης· είναι επίσης κάλεσμα για δημόσια συνάθροιση και στοχασμό.

Δεύτερον, καθώς η Ulysse εργάζεται με πολλά διαφορετικά αρχεία, συμπεριλαμβανομένων αρχείων μουσικής και ποπ κουλτούρας, το έργο της αμφισβητεί παράλληλα και μια ανιστορική θεώρηση των πολιτικών και οικονομικών δεινών της σύγχρονης Αϊτής, η οποία βασίζεται στη συστηματική απάντηση της βίαιης ιστορίας της δουλείας, της οικονομίας των φυτειών και του χρέους προς Γάλλους και Αμερικανούς ιμπεριαλιστές. Αντιθέτως, η Ulysse φέρνει στο προσκήνιο τις βαθιές γενεαλογίες της αίτινης επαναστατικής σκέψης, δράσης και αισθητικής. Αντί να σκέφτεται την Αϊτή στα μετόπισθεν της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας, η Ulysse επιμένει να την τοποθετεί ιστορικά στην εμπροσθοφυλακή, στο αβανγκάρντ.

Καθώς προετοιμάζω τη συνέντευξη που ακολουθεί, έφερα στο μυαλό μου τα χρόνια των μεταπτυχιακών μας σπουδών στην ανθρωπολογία, σκεπτόμενη ότι ίσως η Ulysse περιέγραφε τη ρασανμπλάζ πρακτική της ως μια ρήξη με την ανθρωπολογία. Δεν είχα δίκιο, ωστόσο. Η περίοδος της φοίτησής μας συνέπεσε με μια περίοδο αμφισβήτησης του επιστημονικού πεδίου της ανθρωπολογίας, λόγω των αποικιακών καταβολών της· παρά ταύτα, οι καθηγητές μας ήταν ακόμα κυρίως λευκοί, άντρες και γυναίκες, ενώ η μύησή μας στην έρευνα γινόταν στο συγκεκριμένο ενός κατεξοχήν εποικιστικού αποικιακού πανεπιστημίου, του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν. Σήμερα η απαίτηση για την αποαποικιοποίηση της ανθρωπολογίας ανανεώνεται, γίνεται πιο ουσιαστική, πιο ριζοσπαστική, παρότι την ίδια στιγμή φαίνεται δομικά αδύνατη.¹³

Παρά τη κριτική της Ulysse στην αποφασιστική επιρροή που ασκούν οι δομές της λευκής εξουσίας στην επιστήμη, η ίδια είναι ξεκάθαρη: Η θητεία της στην ανθρωπολογία –ιδίως η εκπαίδευσή της στην εθνογραφική μέθοδο, μέσω της οποίας παρατηρεί τους τρόπους με τους οποίους η Ιστορία εγγράφεται και σωματοποιείται σε χειρονομίες, κινήσεις και συνήθειες της καθημερινότητας– ήταν απαραίτητη για να διαμορφώσει τη μέθοδο του ρασανμπλάζ.

¹³ Αυτό το εξελισσόμενο εγχείρημα, με σημαίνοντα τον ρόλο της Ένωσης Μαύρων Ανθρωπολόγων (Association of Black Anthropologists) τη δεκαετία του '80, παραμένει ένα σημείο εμπλοκής για όσες και όσους επιχειρούν να διευρύνουν αποφασιστικά τα σύνορα και να κάνουν χώρο εντός του πεδίου της ανθρωπολογίας, δεδομένης της επίμονης ενίσχυσης της ηγεμονίας. Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. τον συλλογικό τόμο Harrison, Faye Venetia (επιμ.). *Decolonizing Anthropology: Moving Further Toward an Anthropology for Liberation*, ο οποίος δημοσιεύτηκε το 1991 από την Αμερικανική Ένωση Ανθρωπολογίας (Association of American Anthropology).

Το ρασανμπλάζ της Ulysse συνηχεί με την απόπειρα της κολεκτίβας *décolonize hellás* να συμβάλει στην αποαποικιοποίηση της γνώσης και του πανεπιστημίου (όσο κάτι τέτοιο είναι εφικτό από τη θέση που έχουμε οι ίδιοι ως ακαδημαϊκοί), όπως και στο ξεκλείδωμα των όποιων χειραφετητικών δυνατοτήτων μπορούμε να βρούμε στις επιστημονικές εργαλειοθήκες μας. Στο πλαίσιο της κολεκτίβας, επιχειρούμε, μέσω ανοιχτών καλεσμάτων, εργαστηρίων, σεμιναρίων, αντιμαθημάτων, μέσω επίσης του φοιτητικού μας δικτύου και μεθοδολογιών όπως οι αντιξεναγήσεις, να διαμορφώσουμε έναν τρόπο δημόσιας δράσης, έναν τρόπο συνεργασίας και πειραματισμού από κοινού με καλλιτέχνες, φορείς της κοινωνίας των πολιτών και άλλες ερευνητριες. Έχουμε έτσι να μάθουμε πολλά από το ρασανμπλάζ –προσαρμόζοντάς το στις δικές μας θεσιακότητες και γενεαλογίες– καθώς αναζητούμε και προσπαθούμε να φανταστούμε πιθανές διαδρομές προς μια οργανική και δυναμική σύνθεση της τέχνης, της ανθρωπολογίας και του ακτιβισμού.

■ Αϊτή, Ελλάς, Ιστορία

Πηνελόπη: Gina, καταρχάς, θα ήθελα να σε ευχαριστήσω ξανά για την περφόρμανς που έδωσες για μας τον Νοέμβριο του 2021. Τότε ήμασταν ακόμα μέσα στη δίνη της πανδημίας του Covid-19, και μας είχε κουράσει αρκετά η μεταφορά των επικοινωνιών μας σε πλατφόρμες όπως το Zoom. Ξέρω ότι ήταν μια από τις λίγες περφόρμανς που συμφώνησες να κάνεις διαδικτυακά.

Βρισκόμουν στο ακροατήριο που την παρακολούθησε ζωντανά στον χώρο του συμποσίου, και μπορώ να επιβεβαιώσω ότι ήταν μια εμπειρία ανατριχιαστική και ταυτόχρονα βαθιά συγκινητική. Η παρουσία σου γέμισε την οθόνη. Συνέδεσε τις διαφορετικές μας τοποθεσίες, γλώσσες και ιστορικές εμπειρίες, αλλά επίσης μας έκανε να συνειδητοποιήσουμε τα πολλά κενά που υπάρχουν στις γνώσεις μας.

Η πρώτη μου ερώτηση λοιπόν είναι η εξής: Τι σε έκανε να αποδεχτείς την πρόσκλησή μας; Υπάρχει κάτι στους στόχους της πρωτοβουλίας μας για την αποαποικιοποίηση της Hellas που συνηχεί μέσα σου πολιτικά ή προσωπικά;

Gina: Η συζήτησή μας ξεκίνησε με ένα μήνυμά σου στο Twitter, και φυσικά, συμφώνησα αμέσως λόγω της προφανούς σύνδεσης με την Πρώτη Μαύρη Δημοκρατία (τότε στα πρώτα της βήματα) και λόγω της αορατότητας αυτής της σύνδεσης στη συζήτηση για την Ελληνική Επανάσταση.

Εκτιμώ την αποφασιστικότητα με την οποία το *décolonize hellás* εναντιώνεται στη λεύκανση του παρελθόντος. Είναι δείγμα στρατηγικής και πραγματισμού η θέλησή σας αυτή να ασχοληθείτε με το μπέρδεμα που είναι η Ιστορία. Ενώ οραματιζόμαστε τις μελλοντικές μας διεκδικήσεις, θα πρέπει να έρθουμε αντιμέτωπες με το παρελθόν για να μην αναπαράγουμε τα λάθη του, αλλά και για να μπορέσουμε να δημιουργήσουμε κάτι καινούργιο. Οι περφόρμανς που κάνω είναι πάντοτε λάιβ, κι έτσι, όσο κι αν είχα προετοιμαστεί για τη συγκεκριμένη, έπρεπε να στηριχτώ και σε μια ελπίδα: την ελπίδα η παρουσία μου να γίνει πράγματι αισθητή, γιατί δεν ήθελα να αλλάξω αυτό που κάνω, για να δημιουργήσω μια ακόμα διαδικτυακή εμπειρία.

Πηνελόπη: Η αορατότητα της Αιτινής Επανάστασης στη σημερινή ελληνική ιστορική συνείδηση ίσως φαίνεται έλασσον ως ζήτημα, όμως προσωπικά δεν το βλέπω έτσι. Δεν είναι μόνο το ότι δεν αναγνωρίζουμε την Αιτινή Επανάσταση ως σημείο αναφοράς, το ότι δεν βλέπουμε τη ριζοσπαστική δυνατότητα μιας αντιαποικιακής επανάστασης, μιας επανάστασης κατά της δουλείας. Την αγνοούμε επίσης και ως συμβάν, ως ένα συντελεσμένο και συνταρακτικό γεγονός. Από την άλλη, επιμένουμε να τοποθετούμε τη Γαλλική Επανάσταση σε αυτήν τη θέση του προτύπου για τις μετέπειτα εθνικές επαναστάσεις στην Ευρώπη. Με αυτή την κίνηση, συνηγορούμε στη λεύκανση της Ιστορίας, που ανέφερές. Συνηγορούμε στην απόκρυψη ενός αδυσώπητου φυλετικού καπιταλισμού, μιας ιστορίας πέντε αιώνων ασταμάτητης αποικιακής υπαρπαγής γης και πόρων, γενοκτονίας και βίας, κάτω από τον ρητορικό μανδύα της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης, της ορθολογικής σκέψης, της ειρήνης και της ελευθερίας.

Τι θα μπορούσαν όμως να μάθουν οι Έλληνες –και τι έχουν μάθει, εντέλει– από τους Ευρωπαίους για αυτό που αποκαλείται ελευθερία, δηλαδή από μια επανάσταση (όπως η Γαλλική) της αστικής τάξης, όταν πολλά από τα μέλη της ήταν ιδιοκτήτες σκλάβων ή είχαν επωφεληθεί ευθέως από την εργασία σκλάβων; Πώς μπορούμε και εξακολουθούμε να περηφανευόμαστε ότι είχαμε μια από τις πρώτες εθνικές επαναστάσεις στην Ευρώπη, χωρίς να αναρωτιόμαστε για το πώς το συμβάν αυτό ενεργοποίησε τη βίαιη διαδικασία της δημιουργίας ενός μονογλωσσικού, χριστιανικού έθνους; Χωρίς να σκεφτόμαστε τους λόγους για τους οποίους έχουν ριζώσει στην κοινωνία μας η ισλαμοφοβία, η αντιμαυρότητα, η μισαλλοδοξία και ο ρατσισμός απέναντι σε διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, θρησκείες και γλώσσες;

Είναι πράγματι χειραφέτηση αυτό; Γιατί, άραγε, ξέρουμε τόσο λίγα για τις ριζοσπαστικές πρακτικές αντίστασης, κοινότητας και πνευματικότητας, που ανέπτυξαν οι σκλαβωμένοι μέσα από τις αφρικανικές παραδόσεις τους, για να επιβιώσουν μέσα στον όλεθρο των Ευρωπαϊκών αποικιοκρατών και τελικά να τους νικήσουν;

Gina: Αν ρίξεις μια ματιά σε μελέτες για την Αϊτή που γράφηκαν στις ΗΠΑ τις τελευταίες δύο δεκαετίες, σε βιβλία όπως το *Modernity Disavowed (Αποκηρυχθείσα νεωτερικότητα)* της Sibylle Fischer,¹⁴ θα δεις ότι το επιχείρημα έχει κάπως προεκτείνει τη σκέψη του Michel-Rolph Trouillot (1995) γύρω από την «αποσιώπηση του παρελθόντος». Η γνώση για την Αιτινή Επανάσταση υπήρχε. Δεν ισχύει τόσο ότι οι άνθρωποι απλώς αποσιώπησαν το παρελθόν. Υπήρχε περισσότερο ένα ενεργό ενδιαφέρον για την αποκήρυξη αυτού του συμβάντος, ακριβώς επειδή υπήρχε ο φόβος ότι οι σκλάβοι, τόσο στη Βόρεια όσο και στη Νότια Αμερική, θα εξεγερθούν, όπως έκαναν στην Αϊτή. Επιπλέον, δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτό, ούτε και διανοητό, βάσει της κοινωνικά περιορισμένης ευρωπαϊκής κοσμοθεωρίας ότι μαύροι άνθρωποι θα μπορούσαν να έχουν μια κατανόηση της ελευθερίας ή ακόμα και τη στρατιωτική γνώση και ικανότητα να οργανώσουν και να κερδίσουν έναν πόλεμο εναντίον τριών ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Εκείνη την εποχή, το μεγαλύτερο ποσοστό του υποδουλωμένου πληθυσμού στην Αϊτή είχε ακόμα πάνω του την αλμύρα του ωκεανού. Είχαν μόλις φτάσει στην Καραϊβική. Ήταν άνθρωποι που δεν θα κάθονταν εύκολα να υπαχθούν στην κατηγορία του σκλάβου. Είχαν επιβιώσει, είχαν καταφέρει να επιζήσουν από τη βαρβαρότητα του «Μεσαίου Περάσματος»,¹⁵ είχαν ακόμα μαζί τους όλα εκείνα τα αόρατα, τα οποία επίσης κατείχαν και τα οποία ενίσχυαν την έμφυτη επιθυμία τους να είναι ελεύθεροι.

Κάτι τέτοιο, όμως, δεν χωράει στη φαντασία μας σχετικά με το πώς

¹⁴ Fischer, Sibylle (2004). *Modernity Disavowed: Haiti and the Cultures of Slavery in the Age of Revolution*. Ντάραμ, Βόρεια Καρολίνα: Duke University Press.

¹⁵ Το «Μεσαίο Πέρασμα» αναφέρεται στη διάσχιση του Ατλαντικού, στη μεταφορά σκλάβων από την αφρικανική στην αμερικανική ήπειρο. Ονομάζεται έτσι επειδή αποτελούσε το μεσαίο στάδιο της βάνουσης τριγωνικής διαδικασίας του δουλεμπορίου: Αρχικά, στέλνονταν αγαθά από την Ευρώπη στην Αφρική για να αγοράσουν ανθρώπους, στη συνέχεια, οι τελευταίοι στέλνονταν ως σκλάβοι στην Αμερική για να δουλέψουν στις φυτείες, και τέλος, τα προϊόντα που παράγονταν εκεί μεταφέρονταν προς κατανάλωση στην Ευρώπη. Ευνοήτως, το «Μεσαίο Πέρασμα» κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στην αφροαμερικανική και, εν γένει, στη μαύρη λογοτεχνία, θεωρία και φαντασία. (Σ.τ.Μ.)

σκεφτόμαστε τη μαυρότητα. Αποκρούεται από την αντιμαυρότητα, η οποία χρειάζεται για να επιβεβαιωθεί η λευκή υπεροχή, έτσι δεν είναι; Αποκρούεται από όλες εκείνες τις αντιλήψεις της λευκής υπεροχής σχετικά με τη φυλετική ανωτερότητα, με το ποιος έχει τη γνώση, ποιος μπορεί να δράσει στρατηγικά, να σκεφτεί με ορίζοντα το μέλλον. Γι' αυτό επιμένω κι εγώ, απηχώντας μια παράδοση της αίτινης διανοητικής σκέψης (στην οποία ξεχωρίζει ο Antènor Firmin, ένας θετικιστής ανθρωπολόγος του 19ου αιώνα), ότι η Αϊτή βρίσκεται στην εμπροσθοφυλακή, ότι βρίσκεται εκεί εδώ και εκατοντάδες χρόνια.

Ωστόσο, αν το βλέμμα σου προέρχεται από έναν πολύ μυωπικό λευκό κόσμο και από τις κυρίαρχες ρατσιστικές ιδεολογίες του, τότε, φυσικά, αυτό που βλέπεις είναι ότι οι μαύροι λαοί δεν μπορούν επ' ουδενί να ξέρουν τι είναι ελευθερία, πράγμα που σημαίνει ότι η συμπεριφορά τους πηγάζει από τη μίμηση. Εφόσον οι ίδιοι δεν έχουν αυτή την ικανότητα, οι ιδέες αυτές θα πρέπει να προέρχονται από κάπου ή από αλλού.

Μια αναφορά στο βιβλίο της M. Jacqui Alexander *Pedagogies of Crossing* (*Παιδαγωγικές του περάσματος*) μας βοηθάει πολύ. Εκεί η Alexander σημείωνε ότι, μόλις διαισθάνθηκαν ότι η ανθρωπίνη βούλησή είχε την πρόσθεση να αιχμαλωτίζει, έκρυσαν τις αλήθειες τους παντού, ακόμα και στα πιο απλά πράγματα.¹⁶ Αν απομακρυνθεί κανείς από αυτή την παρόρμηση για κατηγοριοποίηση στα πρότυπα του Linnaeus,¹⁷ από την ορμή να ονοματίσει το γένος των πραγμάτων, τότε τι έχουμε; Κάτι πιο μπερδεμένο, προφανώς.

Πηνελόπη: Νομίζω ότι ταιριάζει εδώ ο στίχος από το τραγούδι του George Michael που αναφέρεται στην περφόρμανς: «All we have to do now / is take these lies and make them true somehow.»

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, πώς μπορούμε να εντοπίσουμε και να αντιμετωπίσουμε αυτές τις λανθασμένες ερμηνείες, αυτές τις ζωές και τα βιώματά, τη σκέψη, τις επιθυμίες, την τέχνη, όλες τις αλήθειες που δεν έχουν καταχωριστεί, που παραμένουν κρυμμένες; Ποια είναι τα εναλλακτικά σου αρχεία; Από πού αντλείς έμπνευση και καθοδήγηση σε αυτή την αναζήτηση;

¹⁶ Alexander, M. Jacqui (2006). *Pedagogies of Crossing: Meditations on Feminism, Sexual Politics, Memory, and the Sacred*. Ντάραμ, Βόρεια Καρολίνα: Duke University Press, σελ. 316.

¹⁷ Ο Carl Linnaeus (1707-1778), Σουηδός βοτανολόγος και ζωολόγος, θεωρείται από τους θεμελιωτές της ταξινόμησης των ειδών, από την οποία προέκυψε ο λεγόμενος «επιστημονικός ρατσισμός». (Σ.τ.Μ.)

Gina: Φυσικά, θα ξεκινήσω παραθέτοντας τον μεγαλύτερο φυσικό μυστικιστή (natural mystic), τον Robert Nesta Marley (ή αλλιώς Bob Marley): «*If you know your history, then you know where you coming from...*»¹⁸ ή «*You running and you running away but you can't run away from yourself...*»¹⁹ Θεωρώ ότι οι μουσικοί της ποπ κουλτούρας έχουν γράψει ορισμένους από τους πιο διορατικούς και κριτικούς στίχους για το προσωπικό μέσα στο δομικό της Ιστορίας, για την κεντρική θέση της Ιστορίας στη ζωή και τη σκέψη μας.

Δεν διαχωρίζω, ούτε με ενδιαφέρουν οι ιεραρχίες ανάμεσα σε οργανικούς και ακαδημαϊκούς διανοούμενους. Οπότε η τάση μου να ασχολούμαι με πολλαπλές γενεαλογίες είναι πολύ σημαντική στη δουλειά και την πρακτική μου. Παραμένω τρομερά περίεργη για όλα εκείνα τα πράγματα που δεν γνωρίζουμε ακόμα.

Γι' αυτό και η Ιστορία είναι παρούσα στη δουλειά μου, είναι το θεμέλιο της δουλειάς μου... Ζούμε τόσο ανεπίγνωστα, και υπάρχουν τόσα αρχεία όλων των ειδών με διάφορες ιστορίες, ιδέες και υλικά που μπορούν δυναμικά να αμφισβητήσουν τις αντιλήψεις μας. Είμαι αφοσιωμένη σε αυτή την προοπτική και ενθουσιασμένη με το ενδεχόμενο της αποκάλυψής τους.

Πριν από χρόνια, για παράδειγμα, βρήκα τη μετάφραση κάποιων αρχειακών ντοκουμέντων σχετικά με την έλλειψη ψωμιού, η οποία είχε προηγηθεί της Γαλλικής Επανάστασης και του αντίκτυπου που αυτή είχε στην Αιτή και την Αιτινή Επανάσταση. Γιατί ψάχνω κάτι τέτοια άσχετα πράγματα; Πολύ συχνά έχουμε την τάση να εστιαζόμαστε μόνο στη μεγάλη εικόνα, στην ιστορική εποχή και σε όλες εκείνες τις επικές στιγμές. Αυτό δεν

18 Ο στίχος αυτός («*Αν ξέρεις την ιστορία σου, τότε θα ξέρεις από πού προέρχεσαι*») είναι από το γνωστό τραγούδι των Bob Marley and the Wailers με τίτλο «Buffalo Soldier» (1983). Μιλάει για την αμφίθυμη θέση υποκειμένου των μαύρων στρατιωτών του ιππικού των ΗΠΑ, όταν στάλθηκαν στην αμερικανική Δύση για να ενισχύσουν τη λευκή ευρωπαϊκή εποικιστική αποικιοκρατία και τη γενοκτονία των αυτοχθόνων της Αμερικής. Η «δυσωδία» της θλιβερής αυτής ιστορίας βγάζει νόημα, αν αντιληφθούμε την πορεία των μαύρων σκλάβων στην αμερικανική ήπειρο: «*Stolen from Africa / brought to America / Fight on arrival / Fighting for survival / I mean it, when I analyze the stench / To me, it makes a lot of sense*» (Στίχος του ίδιου τραγουδιού: «*Τους κλέψανε στην Αφρική / τους φέρανε Αμερική / Απ' την άφιξη μάχη διαρκής / μάχη για ζωή / Το εννοώ, όταν αναλύω τη δυσωδία / Σ' εμένα, βγάζει πολύ νόημα*»).

19 Ο στίχος αυτός («*Τρέχεις και τρέχεις μακριά, αλλά δεν μπορείς να ξεφύγεις από τον εαυτό σου*») είναι από το τραγούδι των Bob Marley and the Wailers «Running Away» (1978). Υπονοεί ότι δεν είναι μόνο το αναπόφευκτο του παρελθόντος που διαμορφώνει το παρόν, αλλά είναι επίσης και το ιστορικό βάρος της ενοχής και της εκτόπισης, που περιορίζει τη μαύρη ελευθερία. «*Ya must have done (must have done) / Somet'in' wrong (something wrong)... / Why you can't find the / Place where you belong?*» (Στίχος του ίδιου τραγουδιού: «*Θα 'χεις κάνει (θα 'χεις κάνει) / Κάτι κακό (κάτι κακό)... / Γιατί δεν μπορείς να βρεις / τον τόπο όπου ανήκεις;*»)

μας λέει τίποτα για το τι συμβαίνει στα ενδιάμεσα. Αυτή δεν είναι, όμως, η εθνογραφική λεπτομέρεια; Σκέφτομαι μερικές φορές ότι κολλάμε τόσο σε έννοιες, σε ευρύτερα ερωτήματα και ούτω καθεξής, και δεν δίνουμε αρκετή σημασία στο φευγαλέο, στο καθημερινό, στην αισθητική (ιδιαίτερα ως κοινωνικοί επιστήμονες).

Πηνελόπη: *Προτού σε ρωτήσω για τη θέση που έχει η εθνογραφία στο έργο σου, θα ήθελα απλώς να σημειώσω ότι η προσοχή που δίνεις στην ιστορία του παρόντος, στο παρελθόν μέσα στο παρόν, είναι σε συμφωνία με τα όσα προσπαθούμε να κάνουμε με την πρωτοβουλία μας.*

Ο υπότιτλος του συμποσίου μας (Αυτοκρατορικά παρελθόντα, αμφισβητούμενα παρόντα, χειραφετημένα μέλλοντα [1821-2021]) επίτηδες αναφέρεται σε ένα τόσο εξωφρενικό, για τα δεδομένα των ιστορικών, χρονικό πλαίσιο: δύο ολόκληροι αιώνες που οδηγούν στο παρόν. Ήταν ένας τρόπος να πούμε: Κοιτάξτε, δεν μπορούμε να μιλήσουμε για την Ελληνική Επανάσταση του 1821 και τη διαμόρφωση του νέου έθνους-κράτους αν βγάλουμε από τη συζήτηση τα κακώς κείμενα που συνοδεύουν την πολιτεϊότητα στη σημερινή Ελλάδα – αν δεν μιλήσουμε για τους ανθρώπους που εξαιρούνται από την πολιτεϊότητα, για τις γλώσσες, τις διαλέκτους, τις θρησκείες που έχουν βιαίως κατασταλεί και έχουν αποκλειστεί κ.ο.κ.

Φυσικά, ο τεμαχισμός του παρελθόντος σε ξεχωριστές περιόδους, η γραμμικότητα του χρόνου, η αποκοπή του παρελθόντος –ιδίως των εγκλημάτων του παρελθόντος– από το μπερδεμένο και συγκρουσιακό παρόν, καθώς και από τις διεκδικήσεις του μέλλοντος, είναι καίριες αποικιακές τεχνολογίες.

Gina: Όλα έχουν μια γενεαλογία. Όλα είναι ιστορικά προσδιορισμένα, το αν θέλουμε ή όχι να το πούμε και να εμπλακούμε με αυτό εξαρτάται από το πού τοποθετούμαστε και από το τι σημαίνει κάτι τέτοιο για μας.

Έτσι, για παράδειγμα, υπάρχει μια φράση στο #BlackLiberation-MashUp (το mashup²⁰ της μαύρης απελευθέρωσης), που περιλαμβάνεται στην keynote περφόρμανς και λέει: «Κανείς μας δεν ξεκινά από λευκή σελίδα». Είναι μια φράση από το βιβλίο του Trouillot που ανέφερα προηγου-

²⁰ Mashup: Είδος μουσικής δημιουργίας που χαρακτηρίζεται από την υπέρθεση κάποιων στοιχείων ενός τραγουδιού σε ένα άλλο. Μπορεί, για παράδειγμα, να χρησιμοποιούνται τα φωνητικά από ένα τραγούδι πάνω στη μελωδία ενός άλλου, ίσως και με κάποια τροποποίηση των επιμέρους στοιχείων (του ρυθμού, της χροιάς κτλ.). (Σ.τ.Μ.)

μένως. «Κανείς μας δεν ξεκινά από λευκή σελίδα, όμως η ιστορικότητα της ανθρώπινης κατάστασης απαιτεί επίσης την ανανέωση των πρακτικών εξουσίας και κυριαρχίας».

■ Η κοφτερή γλώσσα του ρασανμπλάζ

Πηνελόπη: Σχετικά με τη διαδικασία συνειδητοποίησης αυτών των γενεαλογιών, θα ήθελες να μιλήσεις λίγο για το πώς ανέπτυξες εσύ τη μέθοδο αυτή του ρασανμπλάζ ως αποαποικιακής μεθοδολογίας και μέσου δημόσιας παρέμβασης; Πώς ξεκίνησες να κάνεις ρασανμπλάζ μέσα και πέρα από την ακαδημαϊκή σου ειδίκευση στην ανθρωπολογία;

Gina: Να βάλω πρώτα τα πράγματα σε χρονολογική σειρά. Νομίζω πως θα πρέπει να διευκρινίσω ότι ξεκίνησα με μια μέθοδο ρασανμπλάζ την οποία τότε δεν χαρακτήριζα έτσι, παρότι ήταν εμφανές περισσότερο στο καλλιτεχνικό έργο που έκανα για να συντηρηθώ ψυχικά κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Όταν πλέον άρχισα να αναπτύσσω μια συστηματική πρακτική, προέκυψε ταυτόχρονα και μια θεωρητική προσέγγιση που βρήκε τις λέξεις και την πλαισίωσή της λίγο μετά τον σεισμό στην Αϊτή το 2010. Συμμετείχα ενεργά τότε σε πολλών ειδών δραστηριότητες, συζητήσεις και διαλόγους, οπότε έπρεπε να βρω τρόπους για να εξηγήσω τα διάφορα συστατικά της πρακτικής μου. Λίγο αργότερα, προσκλήθηκα να αναλάβω την επιμέλεια ενός ειδικού τεύχους του περιοδικού *e-misférica*, το οποίο εκδίδεται από το Hemispheric Institute for Performance and Politics με έδρα το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης.²¹ Τότε πρότεινα ως οργανωτική αρχή την έννοια του ρασανμπλάζ της Καραϊβικής... και έκτοτε καταγίνομαι με αυτό.

Ήταν η Kyrah Malika Daniels, προερχόμενη από τα πεδία των αφρικανικών σπουδών και της ιστορίας τέχνης και με έρευνα στις ιερές τέχνες, εκείνη που είχε παρατηρήσει προφητικά ότι έκανα ρασανμπλάζ σε όλη μου τη ζωή και σε ολόκληρη την καριέρα μου. Και φυσικά, είχε δίκιο. Η προσέγγισή μου τροφοδοτείται από αυτή τη συγκέντρωση ιδεών, πραγμάτων, ανθρώπων και πνευμάτων.

Σχετικά με την οπτικότητα, η βασική μου έμπνευση προέρχεται από μια διερεύνηση –καλύτερα, μια αναζήτηση– της αισθητικής... ψάχνοντας

²¹ Caribbean Rasanblaj, *e-misférica* 12 (1&2). Βλ. υποσημείωση 2.

την ομορφιά στον φυσικό κόσμο, σε αντικείμενα που είναι απλά κι όμως έχουν πολλαπλές σημασίες σε τόσο πολλά επίπεδα και τόσο πολλές βαθμίδες.

Πηνελόπη: Τι ρόλο παίζει η ανθρωπολογία στο ρασανμπλάζ; Θα έλεγες ότι το ρασανμπλάζ συνιστά για σένα περισσότερο μια προέκταση και εμπάθυση των εργαλείων της ανθρωπολογίας ή μια ρήξη με τις μεθόδους της (ή πιθανώς λίγο και από τα δύο);

Gina: Δεν ξέρω αν θα έκανα ρασανμπλάζ με τον ίδιο τρόπο, αν δεν είχα ανθρωπολογική παιδεία.

Για να δώσω ένα παράδειγμα, ο εκλιπών αρχαιολόγος Jeffrey R. Parsons ήταν μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής της διατριβής μου. Θυμάμαι μια συζήτηση που είχα μαζί του, έχοντας μόλις επιστρέψει από την έρευνα που έκανα στην Τζαμάικα, όταν του ανέφερα ένα συγκεκριμένο τρόπο βαδίσματος των γυναικών εκεί, κουβαλώντας πράγματα στο κεφάλι τους. Με ρώτησε: «Gina, έχεις υπόψη σου τον Λευκάδιο Χερν;»²² Στα περιηγητικά κείμενα που έγραψε τον 19ο αιώνα, ο Χερν είχε παρατηρήσει και είχε καταγράψει την κίνηση των μαύρων γυναικών από τις φυτείες στις λαϊκές αγορές. Είχε προσέξει ιδιαίτερα τη δομή και τη στάση των σωμάτων τους, τον τρόπο της κίνησής τους: το πώς κρατούσαν το σώμα τους ευθυτενές για να διασχίσουν τη μεγάλη απόσταση ανάμεσα στην αγορά και στα χωράφια που είχαν παραχωρηθεί στους σκλάβους, μεταφέροντας αυτά τα μεγάλα ψάθινα καλάθια γεμάτα προμήθειες.

Η συμπεριφορά αυτή ήταν επίκτητη. Τα νεαρά κορίτσια διδάσκονταν αυτή την πρακτική. Δεν ξυπνάς μια μέρα με την ικανότητα να μεταφέρεις στο κεφάλι σου για χιλιόμετρα ένα διασολεμένο καλάθι γεμάτο είκοσι πέντε κιλά εμπορεύματα. Δεν γίνεται. Κανείς δεν μπορεί να το κάνει. Αυτή είναι μια πολύ μικρή λεπτομέρεια, κάτι που πολλοί άνθρωποι ίσως έβρισκαν ασήμαντο. Όμως, μας λέει πολλά για τη σωματικότητα, την εκπαίδευση,

²² Ο συγγραφέας, δημοσιογράφος και περιηγητής Λευκάδιος Χερν (Lafcadio Hearn) (1850-1904), ελληνικής και ιρλανδικής καταγωγής, γεννήθηκε στη Λευκάδα και εγκαταστάθηκε και πέθανε στην Ιαπωνία ως Koizumi Yakumo. Η διαπολιτισμική και νομαδική προσωπική εμπειρία της παγκόσμιας κινητικότητας θα τον ωθήσει στην αποτίμηση και την καταγραφή πολιτισμικών πρακτικών. Είναι κυρίως γνωστός για τα βιβλία που έγραψε στα αγγλικά παρουσιάζοντας την ιαπωνική λογοτεχνία και τον ιαπωνικό πολιτισμό. Μεταξύ άλλων έργων, έγραψε επίσης δύο βιβλία βασισμένα στη διαμονή του στη Μαρτινίκα στα τέλη της δεκαετίας του 1880: *Youma, the Story of a West-Indian Slave* (1889) και *Two Years in the French West Indies* (1890).

για την επιτελεστική πλευρά της πολιτικής οικονομίας, την οποία τότε (πριν από τριάντα χρόνια) δεν θεωρούσαμε τόσο σημαντική για την κατανόηση των οικονομικών διαδικασιών. Καταλαβαίνεις τι εννοώ;

Έτσι, αυτή η πληροφορία που βρήκα στον Χερν για τη ζωή εκείνη την εποχή στις λεγόμενες «Δυτικές Ινδίες» επηρέασε τη σκέψη μου. Δούλευα τότε με γυναίκες-εισαγωγείς, πολλές από τις οποίες έκαναν εμπόριο στην αγορά προτού αρχίσουν να ταξιδεύουν στο εξωτερικό, κι έτσι με συνεπήρε αυτό το στοιχείο του επαγγέλματος, όπως και άλλα, ακόμα πιο επιτελεστικά. Αυτή η εκπαίδευση! Θα μπορούσα απλώς να την επισημάνω και να πω: Δείτε, έτσι εμφανίζεται το παρελθόν στο δικό μας παρόν. Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους το πρώτο μου βιβλίο εστιαζόταν τόσο σε έμφυλες πρακτικές συγκρότησης του εαυτού.²³

Επομένως, ναι, η δουλειά μου πάντα αντλούσε την έμπνευση και το κίνητρό της από την εθνογραφία. Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στην ανθρωπολογία, ανέπτυξα αυτή την ευαισθησία που δεν βρίσκεις πουθενά αλλού. Γι' αυτό η δουλειά μου είναι τόσο πυκνή.

Πηνελόπη: Υπάρχουν πράγματι τόσο πολλά επίπεδα στα ρασανμπλάζ σου! Είναι σύντομα, εύστοχα, και μέσα τους υπάρχει τόσο πολύ υλικό! Στην ακαδημαϊκή εθνογραφία, τείνουμε να κάνουμε το αντίστροφο: να παίρνουμε την εθνογραφική λεπτομέρεια και να την εξηγούμε, να την ανοίγουμε, δηλαδή, σε μια ευρύτερη προοπτική. Αν πάρω το παράδειγμα που έδωσες με τη συμπεριφορά των γυναικών οι οποίες κουβαλούν τα καλάθια, αυτό μπορεί να γίνει εφαλτήριο για μια συζήτηση για την ιστορία της δουλείας, την πολιτική οικονομία, το φύλο, τη βία... Φαίνεται, όμως, ότι αυτό που κάνεις με το ρασανμπλάζ είναι να μας δίνεις συμπυκνωμένα ψήγματα χωρίς πολλές επεξηγήσεις. Αυτό μου φαίνεται ότι είναι μια κριτική επιλογή σου και μια βασική τεχνική του ρασανμπλάζ.

Gina: Μα φυσικά και είναι κριτική επιλογή! Και μπορώ να θυμηθώ πότε έκανα τη σκέψη: Ποιο είναι το ζητούμενο; Θέλω να συνεχίσω τις συζητήσεις που κάνω μόνο μέσα στον κύκλο των ακαδημαϊκών ή να κάνω πράγματι κάτι παραπάνω; Η ανθρωπολογία του αμφιθεάτρου μπορεί να βοηθήσει ένα συγκεκριμένο αριθμό ανθρώπων. Πόσοι θα πιάσουν να διαβάσουν μια εθνογραφία; Μόνο φοιτητές και φοιτήτριες, στο προπτυχιακό ή

²³ Ulysse, Gina Athena (2008). *Downtown Ladies: Informal Commercial Importers, A Haitian Anthropologist and Self-Making in Jamaica*. Σικάγο: University of Chicago Press.

το μεταπτυχιακό τους, ίσως και ορισμένα τυχαία άτομα, εκτός πια αν γίνει πιο δημοφιλές και εμπορικό ως βιβλίο.

Σκέφτομαι τις μέρες μας στο Μίσιγκαν, τις προπαρασκευαστικές εξετάσεις, θυμάμαι ακόμα να διαβάζω τις *Θέσεις για τον Feuerbach*, το σημείο όπου ο Marx ανέφερε ότι οι φιλόσοφοι θέλουν μόνο να ερμηνεύσουν τον κόσμο, ενώ το ζήτημα είναι να τον αλλάξουμε. Αυτό χτύπησε κάτι μέσα μου. Είναι αυτά τα βιβλία που διαβάζεις σε τέτοια ηλικία και σε κυριεύουν. Όπως βεβαίως ήταν και ο Gramsci. Τι είδους διανοούμενη ήθελα να γίνω; Ήθελα να γίνω μια οργανική διανοούμενη η οποία θα προσπαθεί πράγματι να αλλάξει τη συζήτηση και να την προσανατολίσει περισσότερο στη δράση, όντας παράλληλα μέλος της ακαδημίας; Ή θα τελείωνα τις σπουδές μου και θα συνέχιζα απλώς να συζητώ με άλλους ακαδημαϊκούς; Ξέρεις, μια τέτοια στάση δεν σε βοηθάει και τόσο να κερδίσεις διαγωνισμούς δημοφιλίας.

Αρκετά πια! Είμαι απογοητευμένη, τρομαγμένη και κουρασμένη από την επικείμενη παγκόσμια καταστροφή, και επιπλέον, ξέρω ότι έχουμε ξανακάνει αυτή τη συζήτηση. Αυτό που χρειάζομαι και θέλω είναι να βγω και να μιλήσω με άλλους ανθρώπους, και σε αυτό δεν με βοηθάει ιδιαίτερα η δέσμευση στην πρακτική της ακριβούς παράθεσης. Ξέρεις πότε δίνω τα παραθέματα και κάνω αυτή την περαιτέρω επεξήγηση; Στις συζητήσεις που ακολουθούν τις παρουσιάσεις μου. Οι συζητήσεις αυτές είναι συνήθως πολύ μεγαλύτερες χρονικά από τις ίδιες τις περφόρμανς, επειδή μου αρέσει αυτού του τύπου η σύνδεση με τους ανθρώπους, μου αρέσει να μιλάω για τις μεθόδους μου και να ξεναγώ το ακροατήριο στα διάφορα υλικά της δουλειάς μου.

Αυτή είναι η ομορφιά της τέχνης. Να μπορώ να απαγγέλλω στίχους και να επιδίδομαι σε αυτό τον θρήνο και το μοιρολόι και να μπορώ να προσελκύω τους ανθρώπους, να τους κάνω συμμετοχούς. Η τέχνη είναι πυκνή, όπως προείπαμε. Όμως, η ομορφιά της μπορεί να σε μαγέψει και να σε ενθουσιάσει, ακόμα κι αν δεν έχεις ιδέα – διότι σου προξενεί ευχαρίστηση. Είναι αισθητικά υπέροχη. Ξυπνάει όλο σου το «είναι». Αλλά καταλαβαίνεις τι λέω; Ας κάνουμε τώρα μια συζήτηση... Γιατί ξεκινάω με τις ιθαγενικές ονομασίες της Αϊτής; Γιατί μεταφέρω αναλυτικά μια λίστα με αντικείμενα που χρησιμοποιήθηκαν για την ανταλλαγή πεντακοσίων σκλαβωμένων Αφρικανών;

Όταν κάνω ό,τι κάνω, το κάνω για να εμπλακώ ενεργά. Εντέλει, θέλω ένα και μόνο πράγμα: Θέλω να συνδεθώ. Θέλω την κριτική σκέψη, αλλά θέλω να εμπλέκεται και η καρδιά. Δεν θέλω να επιλέξω ανάμεσα στα δύο.

Πηνελόπη: Υπάρχει επίσης κάτι παιγνιώδες και υπαινικτικό στον τρόπο με τον οποίο συνθέτεις αυτά τα έργα. Υπάρχουν επίσης αρκετό χιούμορ και ελαφρότητα, παρά το βάρος των θεματικών σου και την οξύτητα της κριτικής. Αναρωτιέμαι αν η ποπ κουλτούρα –η οποία κάνει πάντα την εμφάνιση της κάπου στα ρασανμπλάζ σου– αποτελεί το κλειδί για το ιδιαίτερο δικό σου «πείραγμα» των θεατών.

Gina: Πρέπει να πω ότι αυτό το σημείο είναι το πιο ευχάριστο για μένα. Παίρνω μια ξεκάθαρα στάση εναντίωσης και έχω ένα κάποιο θράσος σχετικά με αυτό. Αν δεν είσαι εξοικειωμένη με την εθνομουσικολογία της μαύρης διασποράς και με τις καθημερινές εκφράσεις της Αιτής, αν δεν έχεις αυτή τη γνώση, πιθανώς να σου διαφύγει το συγκεκριμένο επίπεδο ανάλυσης.

Για παράδειγμα, έπειτα από ανάθεση του Βρετανικού Μουσείου, είχα κάνει τον Μάρτιο του 2018 μια περφόρμανς, στην οποία είχα δώσει το όνομα: «Remixed Ode to Rebel's Spirit: Lyrical Meditations on Haiti and Toussaint Louverture (Πεμίξ-ωδή στο πνεύμα του αντάρτη: Λυρικοί στοχασμοί για την Αιτή και τον Toussaint Louverture)». ²⁴ Ο κόσμος απορούσε γιατί είχα προσθέσει εκεί μέσα ένα sample από τον Billy Idol. Φυσικά, ήταν μια αναφορά στο γεγονός ότι η Meghan Markle επρόκειτο να παντρευτεί τον πρίγκιπα Χάρυ. Και την έκανα γιατί γνώριζα πολύ καλά, έχοντας συνομιλήσει με ανθρώπους που ήξεραν τα της μοναρχίας, ότι αυτός ο γάμος δεν θα χτυπούσε καλά στο Παλάτι του Κένσινγκτον. Δεν χρειαζόταν να δηλώσω το προφανές για το γνωστό ιστορικό αντιμαυρότητας στη Βρετανική Αυτοκρατορία.

Ο κόσμος, όμως, αναρωτιόταν τι συνέβαινε. Τι δουλειά έχει ο Billy Idol μέσα σε μια ωδή για την ελευθερία, την αυτοδιάθεση, την επανάσταση και τον Toussaint Louverture; *Δεν υπάρχει τίποτε αγνό στον κόσμο αυτό.* Ο βρετανικός Τύπος είχε φυλετικοποιήσει τη Meghan Markle, καταγράφοντάς την ως το κορίτσι από το Κόμπτον, παρότι η ίδια δεν είναι από κει. Πράγματι, ο στίχος «*it's a nice day for a white wedding*» ²⁵ τα έλεγε όλα,

²⁴ Ο Toussaint Louverture (1743-1803) ήταν εξέχουσα προσωπικότητα της Αιτινής Επανάστασης. Η προσωπικότητά του, ως ηγέτη της πρώτης επιτυχημένης επανάστασης σκλάβων, αποτελεί σταθερά ένα σημείο αναφοράς στη σκέψη και τη δημιουργικότητα της μαύρης διασποράς. Πρβλ. James, C.L.R. (1989 [1938]). *Black Jacobins: Toussaint Louverture and the San Domingo Revolution*. Νέα Υόρκη: Random House. (Σ.τ.Μ.)

²⁵ «*Είναι μια ωραία μέρα για ένα λευκό γάμο*». Στίχος του Billy Idol από το τραγούδι «White Wedding» – από το ομώνυμο άλμπουμ του 1982. (Σ.τ.Μ.)

ιδίως με τον τρόπο με τον οποίο τον παρέθεσα, μιμούμενη την τραγουδίστρια των μπλουζ Billie Holiday. Ο σκοπός μου ήταν να φέρω στο προσκήνιο στοιχεία μιας σύγχρονης τραγωδίας.

Αυτό είναι το σημείο στο οποίο επιτρέπω στον εαυτό μου το παιχνίδι. Έχουμε έναν όρο για αυτό στην Αϊτή. Το λέμε *voye rwen*. Μπορείς να το αποδώσεις ως «ρίχνω ή στέλνω το μήνυμα». Ένας τρόπος για να το σκεφτείς είναι μέσα από τον όρο «diss» της ραπ μουσικής, όπου οι ράπερ «ντισάρουν»²⁶ ο ένας τον άλλο και κάνουν αναφορές που καταλαβαίνουν μόνο όσοι διαθέτουν εσωτερική γνώση. Οι υπόλοιποι ίσως γοητευτούν απλώς με τη μουσική.

Η Jennie M. Smith, η οποία έγραψε το *When the Hands Are Many: Community Organizations and Social Change in Haiti (Όταν τα χέρια είναι πολλά: Οργανώσεις κοινότητας και κοινωνική αλλαγή στην Αϊτή)* (2021) για τις οργανώσεις των χωρικών στην Αϊτή, αποκαλεί κάτι τέτοιες αναφορές «λυρικές ματσέτες». Επικρίνεις κάποιον, αλλά μόνο όσοι έχουν εσωτερική γνώση των αναφορών μπορούν πραγματικά να καταλάβουν τι συμβαίνει.²⁷

■ «Δεν θα συνδράμω στην ίδια μου την απαλοιφή»

Πηνελόπη: Όσο ήμασταν φοιτήτριες, ήμασταν συμμετοχί σε μια διαφορετική συζήτηση γύρω από την αποικιοκρατία και την ανθρωπολογία – που αφορούσε την αποικιακή ιστορία της επιστήμης, την κρίση της αναπαράστασης, την πολιτική του πολιτισμού, την αναστοχαστικότητα σχετικά με τις σχέσεις εξουσίας στην ερευνητική διαδικασία, τη λογοτεχνική κριτική της εθνογραφίας κτλ.²⁸ Την ίδια στιγμή, η ανθρωπολογία σε θεσμι-

²⁶ Το «diss» προέρχεται από τη λέξη «disrespect», δηλαδή δηλώνει την ένδειξη ασέβειας. Όταν ένας ράπερ «ντισάρει» έναν άλλο, σημαίνει ότι έχει ενσωματώσει στους στίχους του μια επίθεση σε κάποιον άλλο ράπερ, με τη μορφή ενός κώδικα που απευθύνεται στους μνημένους και συχνά περνάει απαρατήρητος από τους αμήνητους. Πολλές φορές, επειδή ο εκάστοτε ράπερ προσπαθεί ταυτόχρονα να εδραιωθεί και ως εκπρόσωπος μιας ομάδας, το «ντισάρισμα» αυτό αφορά και την ομάδα που εκπροσωπεί ο αντίπαλος ράπερ (για παράδειγμα, μια πολύ γνωστή τέτοια κόντρα στην ιστορία της ραπ μουσικής ήταν εκείνη της δεκαετίας του '90 ανάμεσα στη σκηνή της Ανατολικής Ακτής των ΗΠΑ και εκείνη της Δυτικής, με διάσημους εκπροσώπους τον Notorious B.I.G. και τον Puff Daddy αντιστοίχως). (.Στ.Μ.)

²⁷ Smith, Jennie M. (2001). *When the Hands Are Many: Community Organization and Social Change in Rural Haiti*. Ιθάκα: Cornell University Press.

²⁸ Βλ. Παπαηλία, Πηνελόπη (2016). «Ανθρωπολογία και μεταποικιακές σπουδές: Από την αποικιακή κριτική της ανθρωπολογίας στην ανθρωπολογία της αποικιοκρατίας», στο: Αθηνά Αθανασίου (επιμ.). *Αποδομώντας την αυτοκρατορία: Θεωρία και πολιτική της μεταποικιακής κριτικής*. Αθήνα: Νήσος, σσ. 23-72.

κό επίπεδο παρέμεινε ένας λευκός δημόσιος χώρος. Γνωρίζω ότι εκείνα τα χρόνια είχες βρεθεί αντιμέτωπη με διάφορα, από ρατσιστική μικροεπιθετικότητα μέχρι σημαντικά εμπόδια στη χρηματοδότηση της έρευνάς σου. Είμαι περιέργη για το πώς βλέπεις τα πράγματα στα πανεπιστήμια των ΗΠΑ σήμερα, με το κίνημα Black Lives Matter, τις απαιτήσεις για απο-αποικιοποίηση της γνώσης και τον ιδρυματικό λόγο περί «Ποικιλότητας, Ισότητας και Συμπερίληψης (Diversity, Equity and Inclusion)»...

Gina: Μπορούμε να πούμε ότι ήρθε σήμερα η μέρα της κρίσης, όμως πρόκειται για μια διαδικασία που εκτείνεται στη μακρά διάρκεια. Δεν είναι καινούργια.

Θυμάμαι που ήμασταν στο μάθημα των Παραδόσεων (Traditions)²⁹ και διαβάζαμε και συζητήσαμε για τον Henry Louis Morgan,³⁰ για τη φρενολογία, την κρανιομετρία, όλες τις ρατσιστικές ιδέες που ιστορικά κατέτασσαν τον λαό μου ως κατώτερο και αρνούσαν την ύπαρξή μου. Κι εγώ έπρεπε να κάτσω και να πω: «Εντάξει, αυτό δεν σημαίνει κάτι». Ήμουν σε μια αίθουσα διδασκαλίας και έπρεπε να το καταπιώ αυτό, και η στάση μου ως φοιτήτριας έπρεπε να είναι αυτή της μη αντίδρασης. Σήμερα ξέρουμε ότι αυτό είναι βίαιο, όμως πριν από τριάντα χρόνια δεν το σκεφτόμασταν και δεν το συζητούσαμε ως επιστημική βία. Αν ήθελες να μάθεις, η ενδεδειγμένη στάση ήταν εκείνη της σιωπής. Μας έλεγαν τότε: «Είναι έτσι κι αλλιώς ανούσιο, εφόσον οι νέες γνώσεις και η επιστημονική πρόοδος έχουν αλλάξει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τη διαφορά, θα πρέπει όμως να διαβάσετε αυτά τα έργα και να τα γνωρίζετε ως μέρος της μεταπτυχιακής σας εκπαίδευσης».

Δεν αντιδρώ πολύ πλέον, αλλά αυτό που μου φαινόταν τότε τελείως σκατά ήταν αυτή η ευρωκεντρική χρονολογική προσέγγιση, η οποία δεν άφηνε περιθώριο για τις όποιες διαφορετικές απόψεις. Για παράδειγμα, ήδη από το 1885, ο Anténor Firmin, λόγιος και πολιτικός από την Αϊτή, είχε γράψει ένα θετικιστικό ανθρωπολογικό τόμο με τίτλο *On the Equality of*

²⁹ «Traditions» ήταν το όνομα του εισαγωγικού μαθήματος πολιτισμικής ανθρωπολογίας για τις φοιτήτριες και τους φοιτητές ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν.

³⁰ Ο Henry Lewis Morgan (1818-1881) ήταν δικηγόρος και ιδρυτική μορφή της ανθρωπολογίας και αρχαιολογίας στις ΗΠΑ. Στις έρευνες του στις κοινωνίες των αυτοχθόνων της Αμερικής για τη συγγένεια, την κοινωνική οργάνωση και τον υλικό πολιτισμό, οι οποίες επηρέασαν τη σκέψη του Marx και του Engels για τις λεγόμενες «πρωϊστορικές» κοινωνίες, ο Morgan στηρίχθηκε στις θεωρίες του κοινωνικού εξελικτισμού, της φυλετικής ιεραρχίας και της λευκής υπεροχής.

the Human Races (Για την ισότητα των ανθρώπινων φυλών),³¹ ο οποίος ήταν μια ευθεία απάντηση σε μια σειρά δοκιμίων που είχαν γραφεί τριάντα χρόνια νωρίτερα και ασπάζονταν την κυρίαρχη ψευδοεπιστημονική ρατσιστική ιδεολογία της εποχής.³² Πολύ δύσκολα μπορείς να σκεφτείς ότι η απόπειρα του μαθήματος των Παραδόσεων ήταν κάτι πέρα από απλώς μαλακίες. Το έργο αυτό υπήρχε και στο πανεπιστήμιο δεν το ήξεραν καν, επειδή τα μόνα έργα που είχαν σημασία για αυτούς είχαν γραφεί από Ευρωπαίους. Κι όμως, εγώ έπρεπε να μπω στο αμφιθέατρο και να σκεφτώ ότι ήξεραν τα πάντα. Καταλαβαίνεις τι λέω; Το μόνο που κατάφερε όλο αυτό ήταν να ενισχύσει τη λευκότητα.

Κάνω συχνά ένα αστείο που δεν είναι αστείο. Λέω: «Δεν θα συνδράμω στην ίδια μου την απαλοιφή». Δεν θα συνδράμω στην ίδια μου την απαλοιφή. Έτσι, στις περφόρμανς που κάνω είμαι πολύ γειωμένη και αποδέχομαι με ταπεινότητα ότι δεν τα ξέρω όλα, πως υπάρχουν τόσο πολλά κενά. Τόσο πολλοί χώροι. Και ένας από τους τρόπους με τους οποίους μπορώ να καλύψω ένα δύο απ' αυτά τα κενά είναι να υιοθετήσω αυτές τις διαφορετικές προσεγγίσεις. Να χρησιμοποιήσω αυτούς τους διαφορετικούς τρόπους. Να πάρω αυτές τις διαφορετικές ιδέες, τα πράγματα, τα πνεύματα και να τα ριξώ όλα μαζί. Αυτό είναι το πρώτο κομμάτι του ρασανμπλάζ.

Πηνελόπη: Και το δεύτερο;

Gina: Το δεύτερο έχει να κάνει με τη δημιουργία. Μέχρι να παρουσιάσω το εκάστοτε έργο, θα το έχω σκεφτεί, θα το έχω ξανασκεφτεί, θα το έχω επιτελέσει. Θα έχουν υπάρξει πάρα πολλά προσχέδια και θα έχω περάσει πολλές ώρες στο στούντιο. Όταν με βλέπεις να στέκομαι εκεί, σημαίνει ότι έχω ήδη περάσει πολλές ώρες και μέρες προβών, ότι το έχω επεξεργαστεί συναισθηματικά ώστε να εντάσσεται οργανικά σε ένα διάλογο. Όπως και άλλοι καλλιτέχνες, σκύβω στην τέχνη μου και απολαμβάνω να βυθίζομαι στα όσα κάνω· έτσι, οι ώρες που περνάω στο στούντιο είναι αφιερωμένες σε διάφορα στοιχεία του κάθε έργου... Κάποιες φορές, τα ξαναγράφω με τρόπο εμμονικό. Μου αρέσει να προσπαθώ πολύ για να καταλάβω τι απ'

³¹ Firmin, Anténor (2005 [1885]). *On the Equality of the Human Races*. Βαλτιμόρη: University of Illinois Press.

³² Comte de Gobineau, Joseph Arthur (1853). *Essai sur l'inégalité des races humaines*. Παρίσι: Librairie de Firmin Didot Frères.

όλα στέκει καλύτερα, τι θα είχε περισσότερο νόημα. Δεν έχεις ιδέα πόσες φωτογραφίες έχω τραβήξει το φόντο που βλέπεις από πίσω μου, προτού επιλέξω τη συγκεκριμένη· πόση έρευνα έχω κάνει, πόσα άρθρα και βιβλία θα πιάσω να διαβάσω...

Ένα μέρος αυτού έχει να κάνει με την παρόρμηση. Ένα άλλο στηρίζεται στην απόκρισή μου στη Μούσα. Κι ένα τρίτο αφορά τη δεξιότητα και την κατανόηση, ξέρεις, τις αρχές, τη φόρμα. Αλλά δεν ξεκινώ με αυτά.

Το έργο προέρχεται από κάπου αλλού. Έρχεται από αυτή τη βαθιά και συμμετοχική ακρόαση. Βρίσκομαι όλο και πιο συχνά στο δάσος, ανάμεσα στα δέντρα. Και ακούω το δάσος.

Καταλαβαίνω πότε φτάνω στο όριο μιας φόρμας, κι ύστερα αφήνω τον εαυτό μου να πάει σε άλλη. Αναφέρομαι σε μια μεθοδολογία του αφήματος (methodology of surrender), μια προσέγγιση που είναι εντελώς αντίθετη στον Διαφωτισμό. Να μη θέλεις να είσαι εσύ το άτομο που έχει τον έλεγχο, που ορίζει τι είναι το καθετί, και αντιθέτως να μαθαίνεις από τη Φύση. Αυτό πάντα ήταν ένα στοιχείο του πνευματικού κόσμου των βουντού, με τον οποίο μεγάλωσα: πρακτικές που είναι βαθιά ριζωμένες στη γη. Μια γεωκεντρική θρησκεία που έχει παραμορφωθεί και δεν αναγνωρίζεται ως τέτοια. Στο δάσος ήταν που έμαθα να αποδέχομαι πλήρως αυτό το στοιχείο και να επανασυνδέομαι μαζί του. Στο δάσος του Ρέντγουντ στην Καλιφόρνια.

Πηνελόπη: Τα λόγια σου επιβεβαιώνουν κάτι το οποίο έχει γίνει ξεκάθαρο στον ακαδημαϊκό χώρο τα τελευταία χρόνια, αλλά έχει επιβεβαιωθεί και από την πρόσφατη εμπειρία μας με την πανδημία: Η κριτική από μόνη της δεν είναι αρκετή. Χρειαζόμαστε μια καταφατική προσέγγιση που θα κοιτάζει το μέλλον, όχι μόνο το παρελθόν ή ακόμα το παρόν. Γι' αυτό και το κριτικό στοιχείο θα πρέπει να συνδεθεί οργανικά με το δημιουργικό, όπως καταλαβαίνω ότι κάνεις με το ρασανμπλάζ.

Gina: Δεν μ' ενδιαφέρει πια να αποκαθηλώνω πράγματα. Δεν θέλω να συγκρούομαι. Δεν θέλω πλέον να προσπαθώ να αποδείξω το οτιδήποτε. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που δεν μου αρέσει να κάνω ορισμένες συζητήσεις. Κατάλαβα ότι έχω ξοδέψει πολλή ενέργεια, ότι ένα κομμάτι του εαυτού μου απορροφήθηκε από αυτή τη διαδικασία, και κατάλαβα επίσης πόσο σκληρά έχω παλέψει για να πάρω πίσω αυτό το κομμάτι.

Δες τον κόσμο στον οποίο ζούμε σήμερα. Πρέπει να ανοίξουμε αυτή

την πόρτα. Ανακάλυψα ότι μπορώ να χρησιμοποιήσω το οπτικό για να δείξω κάποια από τα πιο τρομακτικά πράγματα στον πλανήτη και, παρ' όλα αυτά, εσύ, ως θεατής, να ενθουσιαστείς μ' αυτό, μέχρι να καταλάβεις ότι πράγματι αυτό είναι που συμβαίνει.

Απαντώ σε αυτό το κάλεσμα να δω και να αποδεχτώ την ομορφιά και τη φύση, επειδή ο κόσμος είναι σκληρός. Το ξέρουμε αυτό, και υπάρχει πολλή δουλειά που πρέπει να γίνει. Είμαι μέχρι σήμερα –και θα είμαι για πάντα– αφοσιωμένη σε αυτό. Αλλά επίσης αναρωτιέμαι: Τι σημαίνει να είμαστε άνθρωποι μέσα σ' αυτό τον τρόπο; Δεν το πιστεύουν όλοι αυτό, αλλά κάποιες από εμάς ξέρουμε και καταλαβαίνουμε ότι οι άνθρωποι έχουν δημιουργήσει τον τρόπο. Κι έτσι επαφίεται σ' εμάς να απαντήσουμε: Ποια είναι η ευθύνη μας όχι μόνο απέναντι στους συνανθρώπους μας, αλλά και απέναντι σε όλα εκείνα τα οποία αποτελούν για μένα μια δεδομένη ολότητα: άλλα είδη ζωής, φυσικά και ο ίδιος ο πλανήτης;

Αυτό είναι που με κινητοποιεί, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Σπασίμως κάνω αυτή τη συζήτηση. Με απασχολεί όμως η διερώτηση σχετικά με το αν κάνω ό,τι μπορώ για να ζω αλληλέγγυα με τον κόσμο, να παραμένω ανθρώπινη και να μην κάνω κακό.

Πηνελόπη: Όσον αφορά αυτή την ηθική υποχρέωση προς τους άλλους και τον πλανήτη, μου έκανε τρομερή εντύπωση η φράση από την περφόρμανς σου: «Δες τι έχουν κάνει οι θνητοί...»

Gina: Αυτός είναι στίχος από έναν ύμνο που αγαπώ ιδιαίτερα. Είναι ένας ύμνος για ένα Γκεντέ.³³ Το ζήτημα με το συγκεκριμένο πνεύμα είναι ότι θεωρείται προστάτης των νέων. Γιατί; Διότι οι νέοι είναι το μέλλον. Είναι ένα πνεύμα το οποίο θα σε πετσοκόψει, αν κάνεις κακό, ιδίως αν βλάψεις το μέλλον. Γιατί αυτό είναι μέρος της διαδικασίας, μέρος της γνώσης. Εσύ έρχεσαι και φεύγεις, έτσι δεν είναι; Αυτό λέγεται ζωή. Θα είσαι σε αυτό τον πλανήτη. Κι ύστερα θα πρέπει να φύγεις. Δεν έχεις δικαίωμα να παρεμβαίνεις στη ζωή κάποιου. Να παίζεις με τη ζωή κάποιου. Να επιχειρείς να καταστρέψεις κάποιον. Δεν είναι αυτός ο ρόλος σου. Εσύ πρέπει να έρθεις και να ζήσεις, να κάνεις ό,τι είναι να κάνεις, κι ύστερα να φύγεις.

³³ Γκεντέ (Gede) είναι μια οικογένεια πνευμάτων («Lwa» ή «Loa» στην κρεολή γλώσσα) που σχετίζονται με τη ζωή, τον θάνατο και τη γονιμότητα. Βλ. και υποσημ. 3 στο κείμενο «Αβανγκάρντ ρασανμπλάζ» στον παρόντα τόμο. (Σ.τ.Μ.)

Πηνελόπη: Εφόσον ανέφερες τα πνεύματα, αναρωτιέμαι πόσο δύσκολο είναι να μιλήσεις για πνευματικότητα στον εκκοσμηκευμένο χώρο του πανεπιστημίου;

Gina: Για να επιστρέψω στην M. Jacqui Alexander, στο κείμενό της «Groundings on *Rasanblaj*»³⁴ επιβεβαιώνει αυτό που εγώ παραφράζω εδώ: Τα πνεύματα είναι παντού. Τα πνεύματα δεν έχουν φύγει. Εμείς τα διώξαμε (ιδίως όσες από εμάς είμαστε στον ακαδημαϊκό χώρο). Είναι αυτός ο εαυτός της διαφωτισμένης λογικής, έτσι δεν είναι;

Προσωπικά, δεν μπορώ να το κάνω αυτό, και γι' αυτό ήταν πάντα πιο δύσκολα για μένα στα φοιτητικά μου χρόνια. Μου ζητούσαν, πρακτικά, να απενεργοποιήσω ένα μέρος της ζωής μου. Ωραία. Δεν υπάρχει. *Για να έχω βρεθεί εγώ εδώ, έπρεπε να λέω στον εαυτό μου, αυτό το κομμάτι μου δεν υπάρχει ή, στην καλύτερη περίπτωση, έχει ελάχιστη ή μηδαμινή αξία και μπορεί να είναι απλώς ένα αντικείμενο μελέτης.* Αυτός ήταν ο συμβιβασμός. Τώρα ξέρουμε πόσο βίαιος ήταν.

Πηνελόπη: Χαίρομαι πολύ που δεν συμβιβάστηκες, χαίρομαι και για σένα και για μας. Και σ' ευχαριστώ πάρα πολύ για αυτή τη συζήτηση σήμερα, μου έδωσε τόση έμπνευση, και είμαι σίγουρη ότι το ίδιο θα νιώσουν και όσες/όσοι διαβάσουν το κείμενο που θα προκύψει από τη συζήτησή μας... Κλείνοντας, θα ήθελες να πεις κάτι τελευταίο σχετικά με το κάλεσμά σου για ρασανμπλάζ;

Gina: Αυτό που βρίσκω πραγματικά όμορφο σχετικά με το πού βρίσκομαι ως καλλιτέχνη, ως στοχάστρια, ως δημιουργός, είναι το ότι είμαι τόσο στέρεα ριζωμένη στο ρασανμπλάζ. Ριζώνω μέσα του γιατί συνειδητοποιώ πως αυτό που κάνει το ρασανμπλάζ πανέμορφο και απολύτως απαραίτητο είναι ότι απευθύνεται στην κοινή μας ανθρωπότητα. Αυτό κάνει. Είναι μια πρόσκληση να στοχαστούμε ατομικά και, παρ' όλα αυτά, συλλογικά. Γνέφει προς εμάς, μας καλεί να μαζευτούμε. Ξέρουμε ότι είναι ξεχωριστό και σπάνιο, δεδομένου και του σκληρού ανταγωνισμού που έχει για να κερδίσει την προσοχή μας.

Διότι, όπως καταλαβαίνεις, αν σκεφτούμε με τους όρους των επιστη-

³⁴ Alexander, M. Jacqui (2015). «Groundings on *Rasanblaj*». Το άρθρο περιλαμβάνεται στο ειδικό τεύχος του *e-misferica* – βλ. παραπάνω.

μονικών πεδίων, μέσα στις γραμμές των διάφορων επιστημών, παρά τις όποιες επικαλύψεις και διεπιστημονικές πρακτικές, τελικά η βιολογία θα θέλει πάντα να είναι βιολογία, η λογοτεχνία θα θέλει κι αυτή να βρίσκεται στο δικό της μέρος, και το ίδιο ισχύει με την πολιτική επιστήμη ή ό,τι άλλο. Αυτή είναι η λειτουργία της ακαδημίας. Όμως, δεν είναι αυτός ο τρόπος με τον οποίο ζούμε. Κανείς μας δεν ζει τη ζωή του μέσα σε γραμμές που διακρίνουν επιστημονικά πεδία. Δεν είναι ζωή αυτό. Αυτό το στοιχείο του ρασανμπλάζ μου φαίνεται το πιο συναρπαστικό απ' όλα: ότι απαιτεί από εμάς να αναγνωρίσουμε τη λειτουργία της ύπαρξης μέσα στις διασταυρώσεις.

Απαιτεί και καταλαβαίνει και αισθάνεται αυτή την ολότητα, είναι μέρος της. Δεν γίνεται να αφήσεις τίποτα πίσω. Μπορεί να μη σου αρέσει. Αλλά έχουμε πλήρη επίγνωση του γεγονότος ότι, όταν ζούμε, όταν είμαστε ο εαυτός μας, είμαστε πλήρεις. Έτσι, το νόημα του ρασανμπλάζ έχει να κάνει με ιδέες, πράγματα, ανθρώπους, πνεύματα – με όλα αυτά.

Gina Athena Ulysse

ΤΟ ΑΛΦΑ ΚΑΙ ΤΟ ΩΜΕΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ: ΕΝΑΣ ΗΧΗΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ¹

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε τη μοναδικότητα της επαναστατικής εμπειρίας της Αϊτής, καθώς ήταν η πρώτη, η Άλφα, και μοναδική αποικία που κατάφερε να καταργήσει τη δουλεία μέσω μιας εξέγερσης σκλάβων... Συνεπώς η μετέπειτα μεταχείριση της Αϊτής θα πρέπει να αποτελέσει ένα ορόσημο για τη μοίρα που περιμένει όλα τα μαύρα έθνη, το Ωμέγα, αν μπορέσουν ποτέ να υπερβούν τα ιερά κείμενα της Ιουδαιοχριστιανικής Δυτικής Ευρώπης, στα οποία η αναπαράσταση της μορφής του Μαύρου ως Ανθρώπινου Οντολογικού Άλλου υπήρξε η οργανωτική αρχή ενός ολόκληρου κοσμοσυστήματος.

DEMETRIUS L. EUDELL,
Haiti: Alpha and Omega (σ. 38-39)

ΜΑΓΚΟΥΑ ΜΑΡΙΕΝ
ΖΑΡΑΓΚΟΥΑ ΜΑΓΚΟΥΑΝΑ ΙΓΚΟΥΕ

¹ Η ομώνυμη περφόρμανς της Gina Athena Ulysse έγινε στο συμπόσιο της πρωτοβουλίας decolonize hellás στις 4 Νοεμβρίου 2021. Υπάρχει βιντεοσκοπημένη στη διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=JzFKFsRmXf0> (Σ.τ.Μ.)

Mwen rive

Ian lakou

Map e mande si pa gen granmoun

O lan lakou a

Ready or not

Here I come

You can't hide

I'm gonna find you

And take it slowly²

Mwen rive

Mwen rive

Mwen rive

Lan mitan lakou a

Map e mande

si pa gen granmoun yo

O lan lakou a³

² «Έτοιμοι ή όχι / Φτου και βγαίνω / Να κρυφτείτε δεν μπορείτε / Θα σας βρω / Και θα το πάμε ήρεμα» – στίχος από το τραγούδι «Ready or Not» του ραπ σχήματος Fugees (από το άλμπουμ *The Score*, Ruffhouse/Columbia, 1996).

³ «Καθώς φτάνω / στην αυλή του σπιτιού / Ρωτώ πού έχουν πάει οι γέροντες / Αχ, του σπιτιού αυτού». Ύμνος των βουντού στην κρεολή γλώσσα της Αϊτής. (Σ.τ.Μ.)

Φορτίο αντικειμένων που ανταλλάχτηκαν με 500 υποδουλωμένους Αφρικανούς

Κοχύλια	9.000 κιλά
Χοντρό γερμανικό λινό	1.500 κομμάτια
Βαμβακερό ύφασμα 30 μ. λευκό	100 κομμάτια
Βαμβακερό ύφασμα 30 μ. μπλε	50 κομμάτια
Βαμβακερό ύφασμα 15 μ. λευκό	250 κομμάτια
Βαμβακερό ύφασμα, κάλικο, με μεγάλα λουλούδια	150 κομμάτια
Βαμβακερό ύφασμα, ριγέ	130 κομμάτια
Πυροβόλα όπλα	200
Χάλκινες ή μπρούτζινες λεκάνες, 1,3 ως 3,6 κιλών	272 κιλά
Μπαρούτι για μικρά όπλα	453 κιλά
Σιδερένιες μπάρες	456 κιλά
Κοράλλια	50
Ολλανδικές πίπες, ανώτερης ποιότητας, 5 κιβώτια	50

(Πηγή: Cave, Rosemary (1900). *Gold Coast Fleets*. Λονδίνο: Thomas Nelson & Sons, σελ. 31).

■ TO MASHUP ΤΗΣ ΜΑΥΡΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

I. Gede Nibo, gade sa nivan yo fem mwen / Γκεντέ Νιμπό,⁴ δες τι έχουν κάνει οι θνητοί

Ούτε το αίμα ούτε η καταγωγή μπορούσε να εξηγήσει την παρουσία μου... Έκλεισα τα μάτια και προσπάθησα πολύ να ακούσω τα βογγητά και τις κραυγές που κάποτε αντηχούσαν στο μπουντρούμι, μα ο χώρος ήταν βουβός.... Είμαι μια υπενθύμιση ότι δώδεκα εκατομμύρια διέσχισαν τον Ατλαντικό Ωκεανό και το παρελθόν δεν έχει ακόμα τελειώσει. Είμαι απόγονος αιχμαλώτων.

Είμαι το ίχνος των νεκρών. Εγώ, το ίχνος των νεκρών.

⁴ Γκεντέ Νιμπό: Πνεύμα των βουντού, θεωρείται καθοδηγητής στον κόσμο των νεκρών. (Σ.τ.Μ.)

Και η ιστορία είναι το πώς ο επίγειος κόσμος φροντίζει τους νεκρούς του.⁵

Δεν ήταν μόνο άνθρωποι που βρέθηκαν στο «Πέρασμα». Δεν ήταν μόνο άνθρωποι που βρέθηκαν στο «Πέρασμα», σ' ένα ταξίδι χωρίς επιστροφή στον Ωκεανό που ονομάστηκε Ατλαντικός. **Η οδύνη ταξίδεψε κι αυτή.**

Στους νεκρούς δεν αρέσει να τους ξεχνούν. Στους νεκρούς δεν αρέσει να τους ξεχνούν. Στους νεκρούς δεν αρέσει να τους ξεχνούν. Ιδίως σ' εκείνους που **η ζωή τους τελείωσε βίαια και τα σώματά τους στοιβάχτηκαν ανά δεκάδες** σε μια θάλασσα ομαδικών τάφων.⁶

ΟΝΟΜΑ ΠΛΟΙΟΥ	ΧΩΡΑ	ΕΚΚΙΝΗΣΗ ΤΑΞΙΔΙΟΥ	ΕΠΙΒΙΒΑΣΤΗΚΑΝ/ ΕΠΙΒΙΩΣΑΝ
AIGLE AGUILA NEGRA	Γαλλία	16/07/1702	500/107
MARIE FRANCOISE	Γαλλία	19/05/1726	400/80
SAINT JACQUES	Γαλλία	02/10/1741	239/162
AIGLE	Γαλλία	12/07/1786	391/260

II. Gede Nibo, gade sa nivan yo fem mwen / Γκεντέ Νιμπό, δες τι έχουν κάνει οι θνητοί

Αναρωτηθήκατε ποτέ γιατί το μόνο που φαίνεται ότι μάθαμε από εσάς ήταν το πώς να διαφθειρούμε τις κοινωνίες μας και το πώς να γίνουμε τύραννοι; Θα πρέπει να παραδεχτείτε ότι το φταιξιμο είναι κυρίως δικό σας. Αφήστε να σας δείξω πώς φαίνεστε στα μάτια μας.

Ήρθατε. Πήρατε πράγματα που δεν ήταν δικά σας και **δεν μπήκατε καν στον κόπο, έστω για τα προσχήματα, να κάνετε μια ερώτηση.** Θα μπορούσατε να είχατε πει: «Μπορώ να το πάρω αυτό, παρακαλώ;».

Και παρότι θα ήταν ξεκάθαρο σε όλους πως το «ναι» ή το «όχι» από τη μεριά μας δεν θα έκανε κάποια διαφορά, η ερώτηση και μόνο θα σας έκανε να φαίνεστε πολύ καλύτεροι. Πιστέψτε με, θα είχε μεγάλη σημασία. Θα έπρεπε να παραδεχτώ ότι, τουλάχιστον, ήσαстан ευγενικοί.⁷

5 Hartman, Saidiya (2008). *Lose Your Mother: A Journey Along the Atlantic Slave Route*. Νέα Υόρκη: Farrar Straus and Giroux, σσ. 7, 18, 116.

6 Alexander, M. Jacqui (2005). *Pedagogies of Crossing. Meditations on Feminism, Sexual Politics, Memory, and the Sacred*. Ντάραμ: Duke University Press, σελ. 289.

7 Kincaid, Jamaica (1988). *A Small Place*. Νέα Υόρκη: Farrar Straus and Giroux, σσ. 34-35.

III. Gede Nibo, gade sa nivan yo fem mwen / Γκεντέ Νιμπό, δεξ τι έχουν κάνει οι θνητοί

Όταν η πραγματικότητα δεν συμπίπτει με τις βαθύτερες πεποιθήσεις, οι άνθρωποι τείνουν να διατυπώνουν ερμηνείες που στριμώνχουν την πραγματικότητα στην εμβέλεια αυτών των πεποιθήσεων. Επινοούν φόρμουλες για να καταπιέσουν το αδιανόητο και **να το επαναφέρουν στην επικράτεια του αποδεκτού λόγου**.⁸ Αναμφίβολα, έρχεται μια συγκεκριμένη στιγμή, κατά την οποία τα πολιτικά γεγονότα συμβαίνουν σχεδόν μοιραία, ανεξάρτητα από τις επιθυμίες μας. Το ανθρώπινο πνεύμα προοδεύει και συχνά εμπνέει κάποια εσωτερική διεργασία, η οποία, εντέλει, **τραντάζει τα έθνη και τα οδηγεί σε αναπόφευκτες αναταραχές**, απ' όπου αναδύεται μια νέα εποχή, με θεσμούς που ταιριάζουν περισσότερο σε αυτήν. Όμως, τα γεγονότα αυτά είναι αποτέλεσμα **συγκεκριμένων παραγόντων**· παράγονται από **συγκεκριμένες δυνάμεις**. Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ούτε έναν από αυτούς τους παράγοντες, αν θέλουμε να κατανοήσουμε τα γεγονότα. Αν θέλουμε να κατανοήσουμε τα γεγονότα, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ούτε έναν από αυτούς τους παράγοντες.⁹

Όλοι οι ιδιοκτήτες σκλάβων θα πρέπει, όπου αυτό είναι εφικτό, να διασφαλίζουν ότι οι σκλάβοι τους ανήκουν σε όσο περισσότερες εθνογλωσσικές ομάδες γίνεται. *Αν δεν μπορούν να μιλήσουν μεταξύ τους, δεν μπορούν να υποκινήσουν εξεγέρσεις και επαναστάσεις*.¹⁰ Οπότε, σκοτώστε τους όλους. Σκοτώστε τους όλους. Σκοτώστε τους. Όλους.

Σκοτώστε τους όλους και πάρτε καινούργιους που δεν θα ξέρουν τίποτα από ελευθερία και ισότητα.¹¹ Ω, δεν υπάρχει κανενός είδους κίνημα στους Νέγρους μας! Είναι τόσο ήρεμοι και υπάκουοι! Είναι απίθανο να εξεγερθούν. *Δεν έχουμε τίποτα να φοβηθούμε από τους Νέγρους. Κοιμόμαστε με πόρτες και παράθυρα ορθάνοιχτα. Η ελευθερία για τους Νέγρους είναι μια χίμαιρα*.¹²

Υπήρχαν μόνο δύο τρόποι υπονόμευσης ενός αποικιακού συστήμα-

⁸ Trouillot, Michel-Rolph (1995). *Silencing the Past*. Βοστώνη: Beacon Press, σελ. 73.

⁹ Firmin, Antenor (2005 [1885]). *On the Equality of the Human Races*. Βαλτιμόρη: University of Illinois Press, σελ. 398.

¹⁰ Philip, M. NourbeSe (2015). *She Tries Her Tongue: Her Silence Softly Brakes*. Μίντλαουον: Wesleyan University Press, σελ. 30.

¹¹ James, C.L.R. (1985). *The Black Jacobins: Toussaint L'Ouverture and the San Domingo Revolution*. Νέα Υόρκη: Vintage Press, σελ. 360.

¹² Trouillot, Michel-Rolph (1995), *ό.π.*, σελ. 72.

τος τόσο επί μακρόν και σε βάθος ριζωμένου στον χρόνο και στην προκατάληψη: Ο ένας, σταδιακός, παρεχόταν από τους ίδιους τους καταπιεστές μας· ο άλλος, ξαφνικός και βίαιος, *επινοήθηκε από τους καταπιεσμένους και ήταν αντίθετος* στις επιθυμίες των τυράννων μας. Εμείς χρησιμοποιήσαμε την τελευταία μέθοδο.¹³

Πράγματι, δεν είναι αρκετό να απελευθερωθείς από τα μαστίγια, τα πριγκιπάτα και τις εξουσίες.¹⁴ Πληρώστε με, Άγγριο! Δώστε μου μια δίκαιη ανθρώπινη αξίωση.

Δώστε μου

μια δίκαιη ανθρώπινη αξίωση.

Δώστε μου μια *δίκαιη* ανθρώπινη αξίωση.

Μια που να μοιάζει με ζούγκλα ή μια που να μοιάζει με μια απ' τις πόλεις σας στη Δύση.

Εγώ...

Χα, εγώ...

Εγώ θα φέρω τα εφόδια.

Τα θηρία, τους μύθους.¹⁵

*All we have to do now / is take these lies
and make them true somehow
All we have to see / is that I don't belong to you,
and you don't belong to me¹⁶*

¹³ Vastey, Valentin Baron de (1823). *The Cause of Revolution and Civil War in Hayti*. Ουάσινγκτον Π.Κ.: Library of Congress, σελ. 18.

¹⁴ Brathwaite, Kamau (1981). *The Arrivants: A New World Trilogy*. Οξφόρδη: Oxford University Press.

¹⁵ Baraka, Amiri (1969). «Leadbelly Signs an Autograph», στο: *Black Magic: Collected Poetry (1961-1967)*. Νέα Υόρκη: Bobbs-Merrill.

¹⁶ «Αυτό που πρέπει τώρα να κάνουμε / είναι να πάρουμε τα ψέματα κι απ' αυτά την αλήθεια να φτιάξουμε. Αυτό που πρέπει να καταλάβουμε / είναι ότι δεν ανήκω σ' εσένα και δεν ανήκεις σ' εμένα». Στίχος από το τραγούδι «Freedom '90» του George Michael, από το άλμπουμ *Listen without Prejudice*, Vol. 1 (Columbia, 1990). (Σ.τ.Μ.)

IV. Το άλφα και το ωμέγα της επιστολής

LIBERTÉ (η σημαία) ÉGALITÉ

JEAN PIERRE BOYER. Πρόεδρος της Αιτής

ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

A. Κοραή, K. Πολυχρονιάδη, A. Μπογορίδη και X. Κλωνάρη.

Εν Παρισίοις,

Προτού ακόμα λάβω την εκ Παρισίων επιστολή σας, της 20ης του προηγούμενου Αυγούστου, είχε ήδη φτάσει εδώ η είδηση για την επανάσταση των συμπολιτών σας ενάντια στον δεσποτισμό ο οποίος διήρκησε για πάνω από τρεις αιώνες. **Με μεγάλο ενθουσιασμό ενημερωθήκαμε ότι η Ελλάδα, επιτέλους, αναγκάστηκε να πάρει τα όπλα για να κερδίσει την ελευθερία της και τη θέση που είχε κάποτε ανάμεσα στα έθνη του κόσμου. Μια τόσο όμορφη και δίκαιη υπόθεση και, κυριότερα, οι πρώτες επιτυχίες που τη συνόδευσαν δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ασυγκίνητους τους Αϊτινούς, διότι κι εμείς, όπως οι Έλληνες, ζούσαμε για χρόνια υπό τον ζυγό μιας ατιμωτικής σκλαβιάς, μέχρι να σπάσουμε, με τις ίδιες τις αλυσίδες μας, το κεφάλι της τυραννίας.**

Προσευχόμενοι στους Ουρανοούς να προστατεύσουν τους απογόνους του Λεωνίδα, σκεφτήκαμε να υποστηρίξουμε τους γενναίους αυτούς πολεμιστές, αν όχι με στρατιωτικές δυνάμεις και πυρομαχικά, τουλάχιστον με χρήματα, τα οποία θα ήταν χρήσιμα για την αγορά των όπλων που χρειάζεστε. Ωστόσο, τα γεγονότα που συνέβησαν και επέβαλαν στη χώρα μας οικονομικούς περιορισμούς έχουν απορροφήσει ολόκληρο τον προϋπολογισμό της, συμπεριλαμβανομένου του ποσού που θα μπορούσε να διαθέσει η διοίκησή μας. Επιπλέον, επί του παρόντος, καθώς η επανάσταση θριαμβεύει στο ανατολικό τμήμα του νησιού μας, δημιουργεί ένα νέο εμπόδιο στην υλοποίηση του στόχου μας· πράγματι, το τμήμα αυτό του νησιού, έχοντας μόλις ενσωματωθεί στη Δημοκρατία της οποίας ηγούμαι, βρίσκεται σε ακραία φτώχεια και απαιτεί τεράστιες δαπάνες από τον προϋπολογισμό μας.

Αν, όπως επιθυμούμε, οι περιστάσεις βελτιωθούν ξανά, τότε θα είναι τιμή μας να σας στηρίξουμε, τέκνα της Ελλάδος, με το μέγιστο των δυνατοτήτων μας. **Sitwayen! Transmèt konpatriyòt ou yo swete cho pèp Ayisyen a voye sou non liberasyon ou.** Πολίτες! Μεταφέρετε στους συμπατριώτες σας τις θερμές ευχές του λαού της Αιτής για την απελευθέρωσή

σας. Οι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων προσβλέπουν, αφυπνίζοντας την ιστορία τους, σε νίκες αντάξιες της Σαλαμίνας.

Είθε να αποδειχτούν όμοιοι των προγόνων τους, zansèt yo, και καθοδηγούμενοι από το πνεύμα του Μιλτιάδη, να αξιωθούν να πετύχουν, στον στίβο ενός νέου Μαραθώνα, τον *θρίαμβο της ιερής υπόθεσης* που έχουν αναλάβει **στο όνομα των δικαιωμάτων, της θρησκείας και της πατρίδας τους.**

Είθε, τέλος, μέσα από τις σοφές αποφάσεις τους, να μνημονεύονται στην Ιστορία ως κληρονόμοι του σθένους και της αρετής των προγόνων τους. Nan zansèt yo.

Mwen rive...

O lan lakou a...

Map e mande si pa gen granmoun yo...

O lan lakou a...

Την 15η Ιανουαρίου του έτους 1822, 19ου της Ανεξαρτησίας,
Jean-Pierre BOYER

Mwen rive

Mwen rive

Mwen rive

lan mitan lakou a

Map e mande

si pa gen granmoun yo

O lan lakou a

V.

Κάποια πράγματα φεύγουν. Κάποια πράγματα απλώς μένουν. Πίστευα πως έφταιγε απλώς η επανάμνησή μου (rememory) – κάποια πράγματα τα ξεχνάς, κάποια άλλα δεν τα ξεχνάς ποτέ.¹⁷

All we have to do now / is take these lies and / make them true somehow

Κανείς μας δεν ξεκινά από λευκή σελίδα. Κανείς μας δεν ξεκινά από λευκή σελίδα. Κανείς. Όμως, η **ιστορικότητα της ανθρώπινης κατάστασης απαιτεί την ανανέωση των πρακτικών εξουσίας και κυριαρχίας.**¹⁸ *Αν το σπίτι σου δεν είναι σε τάξη, δεν είσαι ούτε κι εσύ.*¹⁹

Χα! Αν το σπίτι σου δεν είναι σε τάξη, δεν είσαι ούτε κι εσύ!

Ο κόσμος αναδημιουργήθηκε, το ανθρώπινο είδος έγινε κύριος μιας νέας μοίρας, παίρνοντας δύναμη από μια νέα εμπειρία ζωής. Η γονιμότητα αυτού του αξιοθαύμαστου δόγματος είναι τέτοια που θέτει στην καθεμιά και στον καθένα μας τα άμεσα προβλήματα από τα οποία είναι αδύνατο να κρυφτούμε χωρίς να επιδείξουμε δειλία. Είναι τώρα απολύτως απαραίτητο **να τολμήσουμε να γνωρίσουμε τον εαυτό μας.** Είναι τώρα απολύτως απαραίτητο να τολμήσουμε να γνωρίσουμε τον εαυτό μας, **να τολμήσουμε να ομολογήσουμε στον εαυτό μας αυτό που είμαστε, να τολμήσουμε να αναρωτηθούμε τι θέλουμε να γίνουμε.**²⁰ Χωρίς νέα οράματα, δεν θα ξέρουμε τι να χτίσουμε. Μόνο τι να γκρεμίσουμε. Δεν θα καταλήξουμε απλώς μπερδεμένοι, χωρίς πυξίδα και κυνικοί, αλλά επίσης θα έχουμε λησμονήσει ότι η επαναστατική πρακτική δεν είναι μια σειρά έξυπνων ελιγμών και τακτικών, αλλά μια διαδικασία που μπορεί και πρέπει να μας μεταμορφώσει. Είναι μια διαδικασία που μπορεί και πρέπει να μας μεταμορφώσει.²¹ Η επανάσταση ξεκινά με τον εαυτό, μέσα στον εαυτό.²² Διότι η απόσταση ανάμεσα στην εξουσία και την ευαλωτότητα δεν είναι το χείλος ενός γκρεμού.

¹⁷ Morrison, Toni (1987). *Beloved*. Νέα Υόρκη: Albert A. Knopf Inc., σελ. 43.

¹⁸ Trouillot, Michel-Rolph (1995), *ό.π.*, σελ. 72.

¹⁹ Bambara, Toni Cade (2005). «On the Issue of Roles», στο: *The Black Woman: An Anthology*. Νέα Υόρκη: Washington Square Press Inc.

²⁰ Césaire, Suzanne (2012). *The Great Camouflage*, μτφρ.: Keith L. Walker. Μίντλταουν: Wesleyan University Press, σσ. 9-10.

²¹ Kelley, Robin D.G. (2002). *Freedom Dreams: The Black Radical Imagination*. Βοστώνη: Beacon Press, σελ. xii.

²² Bambara, Toni Cade (2005), *ό.π.*

υπάρχει χώρος εκεί. Υ π ά ρ χ ε ι χ ώ ρ ο ς ε κ ε ί. Υπάρχει χώρος για σεβασμό, για ταπεινότητα, για άφημα και για ομορφιά.²³ «Νομίζω ότι υπάρχει κάτι που πρέπει να ξέρετε». Είμαστε ο ένας η σοδειά του άλλου. Είμαστε ο ένας υπόθεση του άλλου. Είμαστε ο ένας το μεγαλείο, το δέσιμο του άλλου.²⁴

Mwen rive

Mwen rive

Mwen rive

O lan lakou a

Map e mande si pa gen granmoun yo

O lan lakou a

²³ Lisa Bailey (2019), προσωπική συνομιλία.

²⁴ Brooks, Gwendolyn (1963). «Paul Robeson», στο: Elizabeth Alexander (επιμ.). *The Essential Gwendolyn Brooks*. Νέα Υόρκη: The Library of America.

Βιβλιογραφία

- Alexander, M. Jacqui (2006). *Pedagogies of Crossings: Meditations on Feminism, Sexual Politics, Memory, and the Sacred*. Ντάραμ: Duke University Press.
- Bambara, Toni Cade (2005). «On the Issue of Roles», στο: *The Black Woman: An Anthology*. Νέα Υόρκη: Washington Square Press Inc.
- Baraka, Amiri (1969). «Leadbelly Signs an Autograph», στο: *Black Magic: Collected Poetry (1961-1967)*. Νέα Υόρκη: Bobbs-Merrill.
- Brathwaite, Kamau (1981). *The Arrivants: A New World Trilogy*. Οξφόρδη: Oxford University Press.
- Brooks, Gwendolyn (1963). «Paul Robeson», στο: Elizabeth Alexander (επιμ.). *The Essential Gwendolyn Brooks*. Νέα Υόρκη: The Library of America.
- Césaire, Suzanne (2012). *The Great Camouflage*, μτφρ.: Keith L. Walker. Μίντλταουν: Wesleyan University Press.
- Eudell, Demetrius L. (2005). «Haiti: Alpha and Omega», στο: Bernard Hadjadj (επιμ.). *Haiti 1804-2004: Le regard de l'Afrique*. Παρίσι: Riveneuve Editions, σσ. 33-50.
- Firmin, Antenor (2005 [1885]). *On the Equality of the Human Races*. Βαλτιμόρη: University of Illinois Press.
- Hartman, Saidiya (2008). *Lose Your Mother: A Journey Along the Atlantic Slave Route*. Νέα Υόρκη: Farrar Straus and Giroux.
- James, C.L.R. (1985). *The Black Jacobins: Toussaint L'Ouverture and the San Domingo Revolution*. Νέα Υόρκη: Vintage Press.
- Kelley, Robin D.G. (2002). *Freedom Dreams: The Black Radical Imagination*. Βοστόνη: Beacon Press.
- Kincaid, Jamaica (1988). *A Small Place*. Νέα Υόρκη: Farrar Straus and Giroux.
- Morrison, Toni (1987). *Beloved*. Νέα Υόρκη: Albert A. Knopf Inc. (ελληνική έκδοση: Morrison, Toni [2019]. *Αγαπημένη*, μτφρ.: Κατερίνα Σχινά. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος).
- Philip, M. NourbeSe (2015). *She Tries Her Tongue: Her Silence Softly Brakes*. Μίντλταουν: Wesleyan University Press.
- Trouillot, Michel-Rolph (1995). *Silencing the Past*. Βοστόνη: Beacon Press.
- Vastey, Valentin Baron de (1823). *The Cause of Revolution and Civil War in Hayti*. Ουάσινγκτον Π.Κ.: Library of Congress, προσβάσιμο στο: <https://www.loc.gov/item/10003112/>

GINA ATHENA ULYSSE

ΑΒΑΝΓΚΑΡΝΤ ΡΑΣΑΝΜΠΛΑΖ

(ΕΝΑΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΡÒΤΟΠΡΕΝΣ)¹

Η Gina Athena Ulysse συνέθεσε αυτό το ρασανμπλάζ για το ΡÒΤΟΠΡΕΝΣ, μια έκθεση σύγχρονων καλλιτεχνών από το Πορτ-ο-Πρενς, η οποία διεξήχθη το 2018 στο «Pioneer Works», στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης. Είναι ένας στοχασμός της Ulysse πάνω σ' αυτά τα καλλιτεχνικά έργα και στη μετεγκατάστασή τους από την Αϊτή στην καρδιά του δυτικού καπιταλισμού. Αφοσιωμένη και γειωμένη στη γνώση που απορρέει από προγονικές διδαχές, η Ulysse περιστρέφει και επανατοποθετεί το βλέμμα των ιστορικών τέχνης, για να εντάξει τη ριζοσπαστική αισθητική των Αϊτινών καλλιτεχνών –την αβανγκάρντ ζωτικότητα, όπως την αποκαλεί, της πρώτης Μαύρης Δημοκρατίας του κόσμου– μέσα σε βαθιές γενεαλογίες που διατρέχουν τη βία, την οδύνη και την αντίσταση στη συνεχιζόμενη καπιταλιστική/αποικιακή εκμετάλλευση και καταστροφή.

¹ Η παρούσα εκδοχή του κειμένου αποτελεί μια σχολιασμένη, εμπλουτισμένη εκδοχή του κειμένου «Avant-Garde Rasanblaj (A Meditation on ΡÒΤΟΠΡΕΝΣ)», το οποίο δημοσιεύτηκε στον συλλογικό τόμο ΡÒΤΟΠΡΕΝΣ: *The Urban Artists of Port-au-Prince*, σε επιμέλεια της Leah Gordon και του Joshua Jelly-Schapiro (Ρεντ Χουκ, Μπρούκλιν: Pioneer Works Press, 2022). Περισσότερα για τη συγκεκριμένη έκθεση (μαζί με φωτογραφίες ορισμένων εκθεμάτων) μπορεί κανείς να βρει στη διεύθυνση: <https://pioneerworks.org/exhibitions/rotoprens>. Η εισαγωγική παράγραφος στο κείμενο έχει γραφεί από την επιμελήτρια του παρόντος τόμου Πηνελόπη Παπαηλία. (Σ.τ.Μ.)

1. ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ

ΜΑΓΚΟΥΑ ΜΑΡΙΕΝ

ΖΑΡΑΓΚΟΥΑ ΜΑΓΚΟΥΑΝΑ ΙΓΚΟΥΕ²

1492. Αποβιβάζεται ο Κολόμβος. Εξολόθρευση του αυτόχθονος πληθυσμού. Καταστροφές φυσικών οικοτόπων. Κυριαρχία των ειδών.

1517. Δουλεία. Μετ Σιμιπιέ,³ δεξ τι έχουν κάνει οι θνητοί! Αποικιοκρατία. Άνθρωποι ως ιδιόκτητα αντικείμενα.

1685. «Code Noir».⁴ Βάναυσες και τρομακτικές πρακτικές εκμετάλλευσης και ανταλλαγής.

Γενεαλογίες ετεροποίησης. Στο *Black Marxism (Μαύρος μαρξισμός)*, ο Cedric Robinson επιμένει ότι «ως υλική δύναμη [...] ο φυλετισμός θα διαπερνούσε αναπόφευκτα τις κοινωνικές δομές που αναδύονταν με τον καπιταλισμό [...]. [Ο “φυλετικός καπιταλισμός”] αναφέρεται στις συνακόλουθες δομές ιστορικής εμπρόθετης δράσης».⁵

Οτιδήποτε δεν μπορούσε να χωνέψει αυτό το σύστημα, το απέβαλλε – με Κέρδος.

Ο Ατλαντικός Ωκεανός είναι μια θάλασσα ομαδικών τάφων. Απολιθωμένα κόκκαλα. Ξύλο. Πέτρες. Σπασμένα κομμάτια πορσελάνης. Υφάσματα. Κανόνες. ΚΑΝΟΝΙΑ. Γυάλινες χάντρες και άλλα κοσμήματα. «Το κεφάλαιο μπορεί να είναι κεφάλαιο, μόνο όταν συσσωρεύει».⁶

2 Αυτά είναι τα ονόματα των πέντε φυλαρχιών (chiefdoms) της φυλής των Ταΐνο, οι οποίοι ήταν οι αυτόχθονες κάτοικοι του νησιού πριν από τον ερχομό των Ευρωπαίων. Οι πιο πρόσφατες ονομασίες του νησιού της Αϊτής ήταν Αϊτή (Ayiti), Κισκέγια (Quisqueya) ή Μπόχιο (Bohio), προτού το νησί γίνει γνωστό στους Ευρωπαίους ως Ισπανιόλα (δηλαδή ως «νησί της Ισπανίας»).

3 Μετ Σιμιπιέ (Mèt Simityè) είναι ένα άλλο όνομα του Μπαρόν (Baron) ή της οικογένειας των πνευμάτων που επιβλέπουν τα κοιμητήρια, τα οποία αποτελούν επικράτεια των Γκεντέ (Gede), των πνευμάτων της ζωής, του θανάτου και της γονιμότητας.

4 Το «Code Noir (Μαύρος Κώδικας)» του Λουδοβίκου ΙΔ΄ ήταν ένα διάταγμα του 1685 το οποίο ρύθμιζε τη δουλεία. Το σύνολο αυτό των λεπτομερών νόμων και κανονισμών καθόριζε πολλές όψεις των συνθηκών υποδοούλωσης. Οι διάφορες διαταγές, τιμωρίες και περιορισμοί του «Μαύρου Κώδικα» ήταν σε ισχύ καθ' όλη τη διάρκεια της γαλλικής αποικιακής αυτοκρατορίας.

5 Robinson, Cedric (1983). *Black Marxism: The Making of a Radical Black Tradition*. Λονδίνο: Zed Press, σελ. 2.

6 Melamed, Jodi (2015). «Racial Capitalism», *Critical Ethnic Studies* 1 (1), σελ.77.

ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ. Δες τι έχουν κάνει οι θνητοί... Πυροσφραγίσματα. Απανθρωποποίηση. Εξουσία. Κυριαρχία. Σεξουαλικές παραβιάσεις. Ένας ανασχηματισμός του ψυχικού τοπίου. Τσακίζει το πνεύμα. Επιμειξία. Κατηγορίες. Θραύσματα. Υλικά με συμβολικές αναφορές. Σήματα του κεφαλαίου.

ΜΑΚΑΝΔΑΛ.⁷

Ως τόπος της μόνης επιτυχημένης επανάστασης σκλάβων στον κόσμο, η Αϊτή αποτελεί φυτώριο ριζοσπαστικής μαύρης φαντασίας.

Αποκωδικοποιώντας τον επιστημονικό ρατσισμό, ο Anténor Firmin⁸ υπεράσπισε τους Μαύρους Επαναστάτες. Στον τόμο του, *On the Equality of the Human Races* (Για την ισότητα των ανθρώπινων φυλών), ο Firmin έγραφε ότι, «αναμφίβολα, έρχεται μια συγκεκριμένη στιγμή στην οποία τα πολιτικά γεγονότα συμβαίνουν σχεδόν μοιραία, ανεξάρτητα από τις επιθυμίες μας. Το ανθρώπινο πνεύμα προοδεύει και συχνά εμπνέει κάποια εσωτερική διεργασία, η οποία, εντέλει, τραντάζει τα έθνη και τα οδηγεί σε αναπόφευκτες αναταραχές, απ' όπου αναδύεται μια νέα εποχή με θεσμούς που ταιριάζουν περισσότερο σε αυτήν».⁹

- 7 Ο François Makandal ήταν ηγέτης μιας κοινότητας φυγάδων σκλάβων (maroons), ιερέας με εξειδικευμένες γνώσεις στα φυτικά φάρμακα. Έγινε γνωστός για τη χρήση δηλητηρίων τα οποία έδινε στους σκλάβους για να τα σερβίρουν στους αφέντες της φυτείας. Το 1758 αιχμαλωτίστηκε, βασανίστηκε και δολοφονήθηκε από τους Γάλλους. Για περισσότερα, βλ. Fick, Carolyn E. (1990). *The Making of Haiti: The Saint Dominique Revolution from Below*. Νόξβιλ: University of Tennessee Press, σσ. 60-74.
- 8 Ο Anténor Firmin ήταν δικηγόρος, φιλόσοφος, ανθρωπολόγος, δημοσιογράφος και πολιτικός. Το βιβλίο από το οποίο αντλώ αποσπάσματα ήταν μια θετικιστική ανθρωπολογική ανταπάντηση στο βιβλίο του Joseph Arthur De Gobineau *On the Inequality of the Human Races* (Για την ανισότητα των ανθρώπινων φυλών), το έργο που καθόρισε τον επιστημονικό ρατσισμό της εποχής.
- 9 Firmin, Anténor (2002 [1885]). *On the Equality of the Human Races*, μτφρ.: Asselin Charles. Ουρμπάνα: University of Illinois Press, σελ. 398.

2. ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ/ΤΕΡΑΣ...

Παρότι οι αλυσίδες της υποτέλειας είχαν σπάσει, η ελευθερία παρέμενε διαφεύγουσα για την πλειονότητα. Σκληρή δουλειά=Υπεραξία. Για όσες και όσους χωρίς, «που ποτέ δεν θα αποκτήσουν», τα μέσα παραγωγής. Αναλώσιμο, το προλεταριάτο θα φαγωθεί ζωντανό. Μοχθώντας στη γη. Από τότε που εμφανίστηκε, αυτός ο φυλετικός καπιταλισμός ήταν πάντα γοτθικός, βάνουσσος και τερατώδης, «η ψυχή του απομυζούσε αδιαλείπτως τη ζωντανή εργασία, σαν βρικόλακας».¹⁰ Κάποιοι ισχυρίζονται ότι ο Μαρξ ήξερε: «Ο καπιταλισμός είναι ένα έγκλημα και η πιο προφανής αναλογία είναι ο κανιβαλισμός [...]. Είμαστε μόνο η ικανότητά μας να εργαζόμαστε [...] σώματα και μυαλά που μεταλλάσσονται σε εμπορεύματα».¹¹ Η δομική αυτή βία δεν μπορεί ποτέ να διαχωριστεί από τη μαύρη οντολογία. Από την εμπειρία, πάντοτε έμφυλη, της ζωής σε ένα σύστημα που επιχειρεί καθημερινά να αφανίσει τους πιο ευάλωτους.¹²

Αυτοί είναι οι *damnés de la terre*, οι μάζες που έμειναν πίσω έπειτα από μια Επανάσταση που λειτούργησε, αλλά δεν τα διόρθωσε όλα. ΔΕΝ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ να τα διορθώσει όλα. Η ΑΥΤΙ βρισκόταν στην εμπροσθοφυλακή. Στην αριστερή λωρίδα. Ανθρώπινες και φυσικές καταστροφές. Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων αιώνων, το πρώην Μαργαριτάρι των Αντιλλών παρέμεινε στην πρώτη γραμμή των οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών μηχανικών και μηχανορραφιών που εγκαινίασαν μια δυστοπική μελλοντικότητα. Η αντίφαση αυτή δεν πέρασε απαρατήρητη από τον André Eugène στη συζήτησή του με την καθηγήτρια λογοτεχνίας Sibylle Fischer. Σχολιάζοντας το γλυπτό των Atis Rezistans¹³ με τίτλο «Ελευθερία!», ο Eugène είπε: «Οι Αϊτινοί πάλεψαν για την ελευθερία τους

10 Wånggren, Lena (2013). «Gothic Capitalism: Marx, Monsters and Buffy», *The Gothic Imagination*, 1, Ιούλιος.

11 Steven, Mark (2018). «Reading Marx on Halloween», *Jacobin*, 31 Οκτωβρίου, προσβάσιμο στο: <https://jacobin.com/2018/10/marx-gothic-halloween-horror-capitalism-zombies-vampires-frankenstein>

12 Βλ. Harrison, Fay V. (2008). *Outsider Within: Reworking Anthropology in the Global Age*. Ουρμπάνα: University of Illinois Press, σελ. 193.

13 Atis Rezistans: Καλλιτεχνική ομάδα από το Πορτ-ο-Πρενς που ειδικεύεται στη δημιουργία γλυπτών με πρώτη ύλη διάφορα αντικείμενα τα οποία συλλέγει από τους δρόμους. Η βάση της ομάδας είναι το εργαστήριο του André Eugène σε έναν από τους κεντρικότερους δρόμους της πρωτεύουσας, στη λεωφόρο Γκραν Ρου. Το όνομά τους σημαίνει «Καλλιτέχνης της αντίστασης» στην κρεολή γλώσσα. (Σ.τ.Μ.)

πολλά χρόνια πριν, αλλά αυτό δεν είναι ελευθερία όταν δεν έχεις τίποτα, ούτε φαγητό, ούτε ηλεκτρικό, ούτε βιβλία, και δεν μπορείς να στείλεις τα παιδιά σου σχολείο. Οι άνθρωποι στη χώρα μου παλεύουν για αυτά καθημερινά».¹⁴

Η Fischer υπογράμμισε τα λόγια του: «Η ελευθερία από τη δουλεία απλώς ως ένα ακόμα τέρας, το τέρας εκείνο το οποίο ξεφύτρωσε στα συντρίμια της τερατώδους κοινωνίας που ηττήθηκε το 1804».¹⁵ Το ίδιο τέρας εξακολουθεί να μεταμορφώνεται, να παίρνει το σχήμα του από εξωτερικές και εσωτερικές πιέσεις. Γεωπολιτικές αντικινήσεις. Κατοχές. Δικτατορίες. Κι άλλες κατοχές, μεταμφιεσμένες σε ανθρωπιστική βοήθεια. Ταξικό πόλεμο. Παράνομες εκλογές. Και οι θνητοί να συνεχίζουν να κάνουν πράγματα. Όπως, στον βαθμό που έχει χαρακτηριστεί του Θεού ή του κυνηγού, το κράτος μεταχειρίζεται τους νεκρούς όπως και τους ζωντανούς, πράγμα που μας θυμίζει το λαϊκό σύνθημα «που se mo nivan!». Στον απόηχο του σεισμού της 12ης Ιανουαρίου 2010, είμαστε οι ζωντανοί-νεκροί!

■ 3. ΜΑΥΡΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Ή μήπως όχι; Είναι αυτοί οι ζωντανοί-νεκροί; Δεν είναι το ΡΌΤΟΠΡΕΝΣ ένα οπτικό ρέκβιεμ; Ή μήπως η σκέψη πάνω στο ερώτημα του Fred Moten —«Ποια είναι η σχέση μεταξύ πολιτικής απόγνωσης και θρήνου;»—¹⁶ μας επιτρέπει να επαναποποθετήσουμε την Αϊτή, με τη μακρά διάρκεια της οδύνης της, ως ένα σημείο αφετηρίας για εξερευνήσεις ριζοσπαστικών παραδόσεων της μαύρης διασποράς; Χωρίς απλώς να ανάγουμε την καλλιτεχνική έκφραση στις υλικές συνθήκες, πώς αναγνωρίζουμε και τιμούμε τη ζωτικότητα; Τη θέληση για ζωή; Την παρόρμηση για αντιπαράθεση; ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ.

Στο μεταξύ, ανάμεσα στα πολλά έργα που εκτίθενται στην έκθεση, εκείνο του Jean-Claude Saintilus, το *mo nivan*, οι φαντασματικές φιγούρες από την Γκραν Ρου, συνεχίζουν να υπάρχουν σε μια οριακότητα μεταξύ ζωής και θανάτου, σε μια χώρα που πολλοί χαρακτηρίζουν *invivable*. Αβί-

¹⁴ Fischer, Sibylle (2015). «Atlantic Ontologies: On Violence and Being Human», στο *emiférica* 12 (1 και 2).

¹⁵ Ο.π.

¹⁶ Moten, Fred (2003). *In the Break: The Aesthetics of the Black Radical Tradition*. Μινεσότα: University of Minnesota Press.

ωτη. Δεν έχουν τίποτα να χάσουν. «Θεέ του χρήματος... προτιμώ να πεθάνω απ' το να σου δώσω τον έλεγχο. Υποκλίσου σ' αυτόν που σε ορίζει, θα πάρεις αυτό που σου αξίζει».¹⁷ Το πλέον μακρόχρονο νεοαποικιακό πείραμα στη Δύση έχει αποτύχει!¹⁸ Ο λαός βρίσκεται σε εξέγερση την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές: #KoteKobPetwoKaribea. Ένα χάσταγκ που απαιτούσε λογοδοσία για την κρατική διαφθορά εξελίχτηκε σε μια σειρά μαζικών διαδηλώσεων γύρω από αυτό που οι διοργανωτές αποκάλεσαν «Επιχείρηση Λοκντάουν».¹⁹ Η χώρα ακινητοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2019. Έχουν ξεσηκωθεί κι αλλού: Βραζιλία, Μεξικό, Πακιστάν, Τουρκία, Βενεζουέλα, Νότια Αφρική, Ηνωμένες Πολιτείες. Ο κόσμος εξεγείρεται ενάντια στο ΜΕΓΑΛΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ. Από την άποψη αυτή, η πρώτη Μαύρη Δημοκρατία δεν αποτελεί εξαίρεση. Οι φτωχότεροι δεν λησμονούν ότι αποτελούν τις δομικές απώλειες μιας νέας χρυσής εποχής με χαρακτηριστικό την όλο και μεγαλύτερη ψαλίδα ανάμεσα στους πλούσιους και τους λοιπούς, τέτοια που κάνει τη «Χρυσή Εποχή» να μοιάζει αστεία.²⁰

Η ανισότητα αυτή, για όσες από εμάς κληρονομήσαμε τη θυσία, δεν είναι κάτι καινούργιο. Η ζωή ως φτηνό εργατικό δυναμικό απαιτεί μια καθημερινή άσκηση στην ευαλωτότητα. Ωστόσο, σε αυτή τη χώρα, κάθε ανάσα κουβαλά ακόμα υπόσχεση. Ποια μπορεί να ανασάνει; Ποια ασφυ-

17 «*God Money / [...] / I'd rather die than give you control / Bow down to the one you serve / You're going to get what you deserve*». Στίχος του Trent Reznor για το τραγούδι «Head Like a Hole». Περιλαμβάνεται στον δίσκο των Nine Inch Nails *Pretty Hate Machine* (The Bicycle Music Company, 1989). (Σ.τ.Μ.)

18 Βλ. Trouillot, Michel-Rolph (2021). «The Odd and the Ordinary: Haiti, the Caribbean and the World», στο: *Trouillot Remixed: The Michel-Rolph Trouillot Reader*. Ντάραμ: Duke University Press.

19 Όπως έχω γράψει και αλλού, ακτιβιστές και ακτιβίστριες από την Αϊτή βγήκαν στους δρόμους και οργάνωσαν τον αποκλεισμό της χώρας για να εμποδίσουν τη συνέχιση της οικονομικής δραστηριότητας σαν να μη συνέβαινε τίποτα. Τα γεγονότα που ακολούθησαν ήταν μια απεγνωσμένη έκκληση για κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη, στην απουσία ενός κράτους δικαίου. Ο κόσμος στους δρόμους κράτησε τη χώρα αποκλεισμένη από τις 7 Φεβρουαρίου του 2019, έχοντας ξεκάθαρα αιτήματα: Απαιτούσε την παραίτηση του 58ου Προέδρου Jovenel Moïse, επειδή είχε χάσει κάθε εμπιστοσύνη στην ηγεσία του. Βλ. Kolektif Anakawona (2019). «Chase Those Crazy Baldheads Out of Town: Resisting the Rise of Authoritarianism in Occupied Haiti», 7 Ιουνίου, προσβάσιμο στο: <https://lefteast.org/haiti-protests/>

20 Τον ύστερο 19ο αιώνα, σε μια περίοδο ραγδαίας βιομηχανοποίησης (1870-1900), η πασιφάνης ανισότητα στον πλούτο γνώρισε εκθετική αύξηση, με την εργατική εκμετάλλευση να είναι ανεξέλεγκτη και τους εργάτες να παλεύουν να οργανωθούν για να εξασφαλίσουν ακόμα και πεινχρές απολαβές ή καλύτερες εργασιακές συνθήκες. Ήταν η ίδια περίοδος κατά την οποία οικογένειες όπως εκείνες των Carnegie, Guggenheim, Mellon, Rockefeller, Mellon, Vanderbilt και άλλων, έχοντας συσσωρεύσει τεράστιες περιουσίες, στράφηκαν στη φιλανθρωπία.

κτιά επειδή κρύβεται; Ποια είναι ασφαλής να περπατά μόνη της; Ποιος πρέπει να περπατούν μαζί για να επιβιώσουν; Η Manbo Madame Jacqueline²¹ μου είχε πει: «Όταν κάνεις ρασανμπλάζ, θα πρέπει να συλλέγεις ΤΑ ΠΑΝΤΑ». Τίποτα δεν πρέπει να μένει πίσω.

Η ανάγκη να διακρίνουμε ανάμεσα στη δημιουργική επιβίωση και την καλλιτεχνική παραγωγή μάς κάνει να προσπαθούμε αγωνιωδώς να καταλάβουμε τι είναι αυτό που τροφοδοτεί την έκφραση, επειδή το δυτικό μοντερνιστικό πλαίσιο βασίζεται σε μια φυλετικοποιημένη ταξινόμηση η οποία απαιτεί από τη μαύρη Τέχνη να λογοδοτεί στην Ευρώπη, αν θέλει να θεωρείται ΤΕΧΝΗ. Ο γεννημένος στις ΗΠΑ καλλιτέχνης Kerry James Marshall, το έργο του οποίου τοποθετείται στα σταυροδρόμια του Μαύρου Ατλαντικού, ενστερνίζεται την έννοια της «μαύρης αισθητικής», την οποία περιγράφει ως «μια ατμόσφαιρα, έναν τόνο, μια “αύρα” [...]. Είναι σαγηνευτική και εξαθλιωμένη, δομημένη και αυτοσχεδιαστική, ναίφ και εκλεπτυσμένη, αναιδής και αποκείμενη. Η πρώτη της αρχή είναι η επιθυμία για αυτοπαρουσίαση».²² Μια επιθυμία να γίνει ΟΡΑΤΗ και κατανοητή ΟΧΙ ως Άλλη, αλλά ως εαυτή. Με όλες τις αποχρώσεις της.

Μέσα σε αυτό το λογοθετικό και ενσώματο τοπίο της μαύρης διασποράς, σ' ένα χώρο αυτοαναφορικότητας που διαμορφώνεται ενάντια στη διαπερατή σκιά της παγκόσμιας αντιμαυρότητας· εκεί είναι που βρίσκουμε τις βασικές αρχές του ρασανμπλάζ.

Διδαχές. Προγονικές. Απελευθέρωση. Σπαραγμός. Αγάπη. Ήττα. Αναζωογόνηση. Δονήσεις.

Αυτή η «δονητική Τέχνη», όπως την αποκαλεί η Patricia Donatien, εκπορεύεται από την κληρονομιά των Γιουρούμπα που επιβίωσε από το Πέρασμα του Ατλαντικού.²³

Είναι έργο εμποτισμένο με την ποιητική και την αισθητική των Βου-

²¹ Η Manbo Madame Jacqueline Epling είναι μια ιέρεια του βουντού. Το 1997 ήταν μια από τους δεκατρείς μελετητές και πιστούς που ίδρυσαν το KOSANBA (το Κογκρέσο της Σάντα Μπάρμπαρα), την Ακαδημαϊκή Ένωση για τη Μελέτη του Αϊτινού Βουντού.

²² Sheller, Mimi (2017). «Resituating Kerry James Marshall in a Black Radical Tradition», προσβάσιμο στο: <https://hyperallergic.com/353553/resituating-kerry-james-marshall-in-a-black-radical-tradition/>

²³ Η επιρροή των Γιουρούμπα στις θρησκείες της Δυτικής Αφρικής στον νέο κόσμο είναι πλέον επαρκώς καταγεγραμμένη από μελετητές των προερχόμενων από την Αφρική θρησκειών. Βλ. Donatien, Patricia (2016). «The Vibratory Art of Haiti: A Yoruba Heritage Born by the Vodou Poetics», στο: Celucien L. Joseph – Nixon S. Cleophat (επιμ.). *Vodou in the Haitian Experience: A Black Atlantic Perspective*. Λάναμ, Μέριλαντ: Lexington Books, σελ. 156.

ντού. Άρνηση. Ο ΕΑΥΤΟΣ ριζωμένος στα θεμέλια της ύπαρξής του. Όπως το περιέγραψε ο Amiri Baraka στο ποίημά του «Leadbelly Gives an Autograph (Ο Leadbelly δίνει αυτόγραφο)»:

*Δώστε μου μια δίκαιη ανθρώπινη αξίωση
Μια που να μοιάζει με ζούγκλα ή μια που να μοιάζει με τις πόλεις
της Δύσης. Εγώ θα φέρω τα εφόδια. Τα θηρία
και τους μύθους.²⁴*

■ 4. Gran Moun Yo²⁵

Για αιώνες, καλλιτέχνες από την Αϊτή ονοματίζουν αυτά τα εφόδια, τα θηρία, τους μύθους. Στην πορεία, αναιρούν δραστικά τη διαφωτισμένη λογική. Κάνοντας σερφ πάνω στα αφηνιασμένα κύματα που χωρίζουν το ιερό από το βέβηλο. Προφητικοί σουρεαλιστές. Συμφαίνοντας το υλικό με το πνευματικό. Απεκδύονται ό,τι μπορούν από τα χαλάσματα της αυτοκρατορίας, για να αποκαλύψουν τα «ιχνοστοιχεία» της μνήμης των Ταΐνο. Διασχίζοντας χρόνους. Χώρους. Τα γλυπτά από γρανίτη του Τι Pelin²⁶ φέρουν το βάρος της Ιστορίας και μετεμψυχώνονται σε Νεο-Ζεμί.²⁷ Αυτόχθονες θεότητες που ταξιδεύουν στον χρόνο και φτάνουν στον 21ο αιώνα. Δεν έκαναν μόνο άνθρωποι το ΠΕΡΑΣΜΑ.

Τα πνεύματα που διέσχισαν τον ωκεανό που ονομάστηκε Ατλαντικός

²⁴ Baraka, Amiri (1969). «Leadbelly Signs an Autograph», στο: *Black Magic: Collected Poetry* (1961-1967). Νέα Υόρκη: Bobbs-Merrill. [Σ.τ.Μ.: ο Huddie William Ledbetter (1888-1949), γνωστός ως Lead Belly, ήταν μουσικός των μπλουζ του αμερικανικού Νότου.]

²⁵ Η μετάφραση των gran moun yo και zanset yo ως γέροντες ή πρόγονοι είναι, πράγματι, ο προτιμότερος όρος που χρησιμοποιούσαν οι παλαιότερες γενιές οι οποίες υπηρετούσαν τα πνεύματα/lwa και αναφέρονταν σε αυτά. Οι πνευματικές αρμοδιότητες οι σχετικές με τα οικογενειακά πνεύματα κληρονομούνταν και μεταβιβάζονταν μαζί με τη γη.

²⁶ Ο Τι Pelin είναι γλύπτης και πολλά από τα έργα του είναι λίθινες προτομές. Περιγράφει τα ανθρωπομορφικά έργα του ως «εξωγήινα πράγματα». Το έργο του συμπεριλήφθηκε στην εν λόγω έκθεση.

²⁷ Τα Ζεμί, σμιλεμένα από τους αυτόχθονες της Καραϊβικής, ήταν γλυπτά (από πέτρα, ξύλο ή άλλα υλικά) για τα οποία θεωρούσαν πως ήταν θεότητες ή ότι περιείχαν το προγονικό πνεύμα των θεών των Ταΐνο. Θεωρώ ότι τα γλυπτά αυτά του Τι Pelin είναι σύγχρονα Ζεμί. Βλ. Benson, LeGrace (2015). *Arts and Religions of Haiti*. Κίνγκστον – Μαϊάμι: Ian Randle Publishers.

είχαν έρθει πριν από τον Κολόμβο.²⁸ Κάποια παρέμειναν ανεξημέρωτα. Λούα Λακού. Ντιαμπ. Θυσία. Τα ανθρωπομορφικά πνεύματα απαιτούν την παράδοση. Να υπηρετούνται. Μια προσφορά. Ίσως αυτός να ήταν ένας όρος για να γίνουν συνοδοί στο ταξίδι. Οι σεβιτέ,²⁹ εκείνοι που υπηρετούν τα πνεύματα, δεν είναι παρά υπάκουα παιδιά στον κόσμο των γερόντων. Οι Λιλιπούτειοι εναντίον των Μπρομπντινγκνάγκ. Σκέτοι νάνοι σε έναν κόσμο γιγάντων.³⁰

Το νεκρόσυλο μαμούθ ή το κολοσσιαίο γκουλ που λέγεται φυλετικός καπιταλισμός είναι ένα ΝΤΙΑΜΠ το οποίο καταβροχθίζει –μεταμορφώνει– οτιδήποτε στέκεται στο διάβα του. Αστόχαστα υπεροπτικό. Δραπετεύει από την Εδέμ και, ανίκανο να αγκαλιάσει τις ριζικές ευαλωτότητες και τις πιο βάνουσες ακρότητές του, τις μετατοπίζει στην Αλλότητα. Στη Μαυρότητα.

Στην Αϊτή, το Φυλετικό Καπιταλιστικό Τέρας βρήκε την αντίθεσή του σε ένα επαναστατικό είδος Μαυρότητας. Σε μαύρους ενός συγκεκριμένου είδους, που αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν την προσκόλλησή τους με αυτό το οποίο δεν έμεινε πίσω. Τίποτα δεν μένει πίσω. Ο ΑΕΡΑΣ. Ω... η αδιάκοπη γοητεία που ασκεί η λεγόμενη ανθεκτικότητά της! Διότι μόνο υπεράνθρωπες ποιότητες μπορούν να εξηγήσουν την επιβίωσή τους σε αυτό το εγκαταλειμμένο έθνος. *Tout moun konen djab pe djab men djab pa manje djab* (Όλοι ξέρουν ότι οι δαίμονες φοβούνται τους δαίμονες, αλλά οι δαίμονες δεν τρώνε άλλους δαίμονες). Ένα δώρο ή μια άλλη μορφή ιστοιμίας.

Τα πνεύματα Ογκού³¹ κατοικούν σιωπηρά στις εγκαταστάσεις της «PioneerIRONWorks» από τότε που χτίστηκαν, το 1866. PENTCHOYK.³² Ένα

28 Βλ. Alexander, M. Jacqui (2006). *Pedagogies of Crossings: Meditations on Feminism, Sexual Politics, Memory, and the Sacred*. Ντάραμ: Duke University Press και Van Sertima, Ivan (1976). *They Came Before Columbus: The African Presence in Ancient America*. Νέα Υόρκη: Random House.

29 Όσοι και όσες υπηρετούν τα πνεύματα είναι γνωστοί ως σεβιτέ (sèvité) στην κρεολή γλώσσα της Αϊτής.

30 Βλ. Ulysse, Gina Athena (2015). *Why Haiti Needs Narratives*. Μίντλαου: Wesleyan University Press.

31 Η οικογένεια των πνευμάτων Ογκού (Ογου) σχετίζεται με τη μάχη. Στις διάφορες εκδηλώσεις του, το πνεύμα Ογκού είναι γνωστό ως μαχητής που ζητά δικαιοσύνη και έχει όπλα από σίδηρο.

32 Η περιοχή Ρέντχουκ βρίσκεται στο βορειοδυτικό κομμάτι του Μπρούκλιν, στη Νέα Υόρκη. Το παραλιακό της μέτωπο ήταν βιομηχανικό, περιλαμβάνοντας, στις αρχές του 20ού αιώνα, τη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη του λιμανιού. Σήμερα είναι απομονωμένο επειδή δεν συνδέεται με τις γραμμές του υπόγειου σιδηρόδρομου, κι έτσι υποκύπτει στον εξευγενισμό με πιο αργούς ρυθμούς. Στεγάζει τα μεγαλύτερα μπλοκ κοινωνικής κατοικίας στο Μπρούκλιν, καθώς επίσης και το «Pioneer Works», την γκαλερί τέχνης στην οποία φιλοξενήθηκε η έκθεση ΡΟΤΟΠΡΕΝΣ.

πρώην εργοστάσιο. Ένας από τους μεγαλύτερους κατασκευαστές βιομηχανικών μηχανών στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μηχανές για σιδηροδρομικές ράγες και φυτείες ζάχαρης! Τα πνεύματα επιβίωσαν ακόμα κι όταν η φωτιά του 1881 έκαψε το κτήριο εκ θεμελίων. Περίμεναν, γιατί δεν είχε ακόμα έρθει η ώρα τους να γίνουν ρασανμπλάζ. Η ώρα να επιστρέψουν σπίτι. Μια ημερομηνία με ιστορία. Πρόσωπο με πρόσωπο με την Κυρία Ελευθερία.³³ Το *Ντανμπαλά* του Eugène μοιάζει να γλιστράει πάνω στον τοίχο με τους συντρόφους του –και τους εφτά– για να αποκτήσει καλύτερη θέα. Οι φολίδες του καλύπτονται με καρφιά και καπάκια από μπουκάλια. Το *Φεράι* είναι σε επιφυλακή, έτοιμο να υποκύψει ώστε το *Γκεντέ* να έχει την τελευταία λέξη. Κροταλίζοντας, η απαστράπτουσα *Γκραν Μπριγκίτ* της Constant τα σπρώχνει όλα στην άκρη.³⁴ Ήθελε να πει κάτι. Υπενθυμίζοντας τα κοινωνικά όρια του υπουργού Εξωτερικών William Jennings Bryan,³⁵ παρέκαμψε το συνηθισμένο υβρεολόγιο της και κατέφυγε στη γλώσσα του αποικιοκράτη,

Alors, ils sont ou ces avant-gardes?³⁶

*Αυτοί δεν είχαν μάθει ακόμα να καψαλίζουν τη σάρκα*³⁷

όταν ΕΜΕΙΣ είχαμε ήδη πιθασεύσει

τα ΚΥΜΑΤΑ του ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ.

33 «Lady Liberty»: Αναφορά στο Άγαλμα της Ελευθερίας. (Σ.τ.Μ.)

34 Εδώ, φαντάζομαι μια συζήτηση ανάμεσα στα πνεύματα που αναπαραστάθηκαν στα καλλιτεχνικά έργα. Τα φιδίσια γλυπτά του Eugène παραπέμπουν στο Ντανμπαλά (Danbala), ένα ερπετόμορφο πνεύμα Ραντά (Rada) το οποίο σχετίζεται με τη σοφία και το νερό. Η σημαία της Myrlande Constant, που έχει μέγεθος ταπετσαρίας, είναι ένας φόρος τιμής στην Γκραν Μπριγκίτ (Gran Brigitte), το θηλυκό στέλεχος του Μπαρόν Σαμεντί (Baron Samedí) (της οικογένειας των Γκέντε), του πνεύματος του θανάτου και της σεξουαλικότητας.

35 Κατά την προεδρία του Woodrow Wilson, ο Williams Jennings Bryan ήταν επικεφαλής της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Είναι γνωστός για τη ρατσιστική του απάντηση όταν έμαθε ότι οι (μαύροι) Αϊτινοί μιλούν γαλλικά.

36 «Λοιπόν, είναι αυτοί αβανγκάρντ;» Γαλλικά στο πρωτότυπο. (Σ.τ.Μ.)

37 Η αναφορά εδώ στο καψάλισμα της σάρκας έχει να κάνει με την πρακτική του πυροσφραγίσματος (human branding), την οποία χρησιμοποιούσαν διάφορες φυλές σε διαβατήριες τελετές ή ακόμα και για θεραπεία ορισμένων ασθενειών. Η ίδια πρακτική, για εντελώς διαφορετικούς λόγους, χρησιμοποιήθηκε και από ιδιοκτήτες σκλάβων, ως μέθοδος τιμωρίας ή «μάρκαρίσματος» των σκλάβων για ταυτοποίηση. (Σ.τ.Μ.)

Η **Gina Athena Ulysse** αυτοαποκαλείται postZoraInterventionist. Είναι φεμινίστρια καλλιτέχνη και ανθρωπολόγος, αφοσιωμένη στο βαθύ και το ενστικτώδες που ενυπάρχουν μέσα στο δομικό. Με την πρακτική της επιχειρεί να φέρει στο φως το συλλογικό μας παρελθόν και να παρέμβει στις πολυπλοκότητες του παρόντος μας. Έχει συγγράψει τα βιβλία *Because When God Is Too Busy: Haiti, me & THE WORLD* (Wesleyan University Press, 2017), *Why Haiti Needs New Narratives: A Post-Quake Chronicle* (Wesleyan University Press, 2015) και *Downtown Ladies: Informal Commercial Importers, a Haitian Anthropologist and Self-Making in Jamaica* (University of Chicago Press, 2007). Το έργο της έχει επίσης δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά όπως: *American Ethnologist*, *Anthropology Now*, *Feminist Formations*, *Feminist Studies*, *Journal of Haitian Studies*, *InterimPoetics*, *Kerb: Journal of Landscape Architecture*, *Gastronomica*, *PoemMemoirStory*, *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism*, *Third Text*, *Transition* και άλλα. Σήμερα είναι καθηγήτρια φεμινιστικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Σάντα Κρουζ.

Η **Πηνελόπη Παπαηλία** είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια κοινωνικής ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και διευθύνει το Εργαστήριο Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και το Pelion Summer Lab for Cultural Theory and Experimental Humanities. Σπούδασε αγγλική λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο Harvard και πολιτισμική ανθρωπολογία στο Πανεπιστήμιο του Michigan. Έχοντας μεγαλώσει στη Νέα Υόρκη και μεταναστεύσει ως ενήλικας στην Ελλάδα, τη χώρα καταγωγής του πατέρα της, στέκεται κριτικά απέναντι στους μύθους των εθνών-κρατών και της εποικιστικής αποικιοκρατίας. Οι δημοσιεύσεις της αφορούν την πολιτική της μνήμης (*Genres of Recollection: Archival Poetics and Modern Greece* [Palgrave Macmillan, 2005]), την τεχνοκοινωνικοτητα/ τεχνοπολιτισμό (*Ψηφιακή Εθνογραφία* [Κάλλιπος, 2015, με τον Π. Πετρίδη]) και, πιο πρόσφατα, τη νεκροπολιτική και τις σπουδές θανάτου. Είναι ιδρυτικό μέλος της πρωτοβουλίας *décolonize hellás* και μέλος της συντακτικής ομάδας του περιοδικού *American Anthropologist*, συνυπεύθυνη για τον τομέα των *World Anthropologies*.

ΕΙΚΟΝΑ 1 (σ. 4). *Makandal's Will* (Νεροκολοκύθα, ώχρα, λουλάκι, αλάτι και καμένο ξύλο). Δημιουργία και φωτογράφιση: Gina Athena Ulysse, 2022.

ΕΙΚΟΝΑ 2 (σ. 33). *101* (Νεροκολοκύθα, ασφάλι, άμμος και πέτρα). Δημιουργία και φωτογράφιση: Gina Athena Ulysse, 2020.

ΕΙΚΟΝΑ 3 (σ. 46-47). *21* (Νεροκολοκύθα, κοχύλια και ευρεθέντα υλικά). Εγκατάσταση από την έκθεση «An Equitable Human Assertion» στην Μπιενάλε του Σίδνεϊ (Νησί Κοκατού, Αυστραλία). Δημιουργία και φωτογράφιση: Gina Athena Ulysse, 2020.

ΕΙΚΟΝΑ 4 (σ. 59). Νεροκολοκύθα «Kwi». Φωτογράφιση: Gina Athena Ulysse, 2019.

Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ
Παράρτημα Ελλάδα

**ΚΑΛΕΣΜΑ ΓΙΑ ΡΑΣΑΝΜΠΛΑΖ:
ΜΑΥΡΑ ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΛΛΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ**

ΚΕΙΜΕΝΑ

Gina Athena Ulysse, Πηνελόπη Παπαηλία

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Πηνελόπη Παπαηλία

PROJECT MANAGER

Ηλέκτρα Αλεξανδροπούλου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Βαγγέλης Πούλιος

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Δημήτρης Λυμπερόπουλος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΟΠΤΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Λάζαρος Κακουλίδης

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ, ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Εριφύλη Αράπογλου - ενARTE

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΚΕΘΕΑ ΣΧΗΜΑ+ΧΡΩΜΑ

Η παρούσα έκδοση διατίθεται δωρεάν.

Αθήνα, Απρίλιος 2023

ISBN: 978-618-5478-13-1

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

Καλλιδρομίου 17, 106 80 Αθήνα

τηλ.: 210 3613769

www.rosalux.gr

Η έκδοση, όπως και οι περισσότερες δραστηριότητες του Παραρτήματος Ελλάδα του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ, χρηματοδοτήθηκε από το γερμανικό Υπουργείο Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.

Το περιεχόμενο αυτής της έκδοσης αποτελεί αποκλειστική ευθύνη των συγγραφέων και δεν αντικατοπτρίζει απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Με καταγωγή από την Αϊτή, η φεμινίστρια ανθρωπολόγος, καλλιτέχνη και ακαδημαϊκός Gina Athena Ulysse ασκείται στην πρακτική του ρασανμπλάζ: ένα πρότυπο φεμινιστικής και αποαποικιακής πρακτικής, με ρίζες στη μαύρη αισθητική και, ειδικότερα, στην πνευματική και ιστορική εμπειρία της Αϊτής. Ο παρόντας τόμος επιχειρεί να διευρύνει την πρόσβαση του ελληνόφωνου αναγνωστικού κοινού στη σύγχρονη μαύρη ριζοσπαστική σκέψη και τέχνη και, ειδικότερα, στις γενεαλογίες της Καραϊβικής. Σημείο αναφοράς αποτελεί το μεταφρασμένο κείμενο της περφόρμανς την οποία η Ulysse παρουσίασε στο συμπόσιο της πρωτοβουλίας (Νοέμβριος 2021). Το κείμενο αυτό πλαισιώνεται από ένα σχετικό δοκίμιο για τη σύγχρονη αιτινή τέχνη, καθώς και από μια εισαγωγική συζήτηση μαζί της στην οποία είχαμε την ευκαιρία να σκεφτούμε πάνω σε καίρια ερωτήματα σχετικά με την αποαποικιοποίηση της Hellas, της ανθρωπολογίας και της τέχνης. Τι σημαίνει η αμφισβήτηση της κυριαρχίας της αντιμαυρότητας και του ευρωκεντρισμού στην πράξη; Πώς μεταμορφώνεται το ιστορικό αφήγημα αλλά και το ίδιο το νόημα της ελευθερίας αν βάλουμε στο επίκεντρο την ιστορία, την καλλιτεχνική έκφραση, την αντίσταση και τα πνεύματα της Αϊτής και, γενικότερα, τις προοπτικές που ανοίγει η μαύρη ριζοσπαστική σκέψη;

